

Édes Anyanyelvünk

XVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

1996. FEBRUÁR

ÁRA: 50 FORINT

Az anyanyelvi reklámpályázat anyagából

Fekesházy Géza rajza

Kazinczy Ferenc
NYELV ÉS LÉLEK

PC-n hardvere szoftverjével multi-projectet gyárt a menedzser. Oké. Lelke aligha magyar.

Berzsenyi Dániel
TÉVÉ S RÁDIÓ KÖZÖTT

Hallgat már a magyar, nyelve kifosztva áll,
Költő sincs, aki most védje, ne nyúzza még,
Tán megbokrosodom jómagam is hamar,
hogyha ez így megy.

Újságnyelv, arrogáns pártstárok, meg egyéb
Tévés kóklerek és durvaszavú kutyák,
Parnasszról ledobott sántabeszédfi-szó
bántja a nyelvet.

Óh, hát nincs az Olümp csúcsain ott Zeusz,
Végképpen letörölné hogy a Földről is
Mindazt már, ki hanyag, és töri, zúzza szét
szép anyanyelvét?!

Bárdos Jenő stílusparódiái

A TARTALOMBÓL:

Vári Attila:
Hol volt, hol nem volt

Szathmári István:
Két verselemzés

Balázs Géza:
Svédországi
nyelvi utazás

Kósa Ferenc:
És, ésés
meg na most

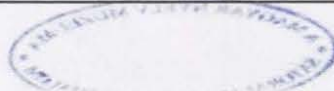

Halász Péter:
Anyanyelv – álomnyelv

És: új pályázat,
nyelvi mozaik,
pontozó,
keresztrejtvény

Anyanyelvi
reklámpályázat:
13. és 19. oldal,
valamint
Kossuth rádió,
Tetten ért szavak,
1996. február 19.

Az Anyanyelvápolók Szövetségének pályázata a legszemélyesebb anyanyelvi játék vagy rejtvény megalkotója címért

Mivel lehet pályázni? Bármely olyan játék vagy rejtvény leírásával – rejtvény esetében a megfejtést is meg kell adni! – amely nyelvünk, nyelvi eszközeink fortélyos használatán alapul. A pályamű lehet valamely kiemelkedően szellemes szójáték vagy azon alapuló rövid történet; lehet szórejtvény, nyelvi társasjáték, bravúros nyelvi megoldású mondat (pl. olyan, amely teljes egészében helynevekből áll; amely visszafelé is olvasható; amelyben a magán- vagy mássalhangzók közül csak egyféle szerepel stb.), vagy bármely egyéb ötlet, amely mind a pályázónak, mind anyanyelvünknek becsületére, dicséretére válik.

Mivel egy-egy pályamű terjedelme az esetek nagyobb részében csupán néhány sor, egy pályázó több, akár egymástól teljesen eltérő pályaművet is beküldhet, de legfeljebb tízet. A pályázat jelígyes, de egy pályázónak csak egy jelígye lehet, akkor is, ha több művel pályázik. A pályamű(vek) szerzőjének nevét, foglalkozását és lakcímét külön lezárt borítékban kell elküldeni; olyan pályázók esetében pedig, akik még alap-, közép- vagy felsőfokú oktatási intézmény tanulói, hallgatói, a tanintézmény nevét is.

A pályázat díjalapja 50 000 Ft, de lehet, hogy ennél jóval több is, mint ahogy a támogatók jóvoltából a szövetség által tavaly meghirdetett pályázat díjalapja is jelentősen megnőtt. A díjalap növekedése esetén erről lapunkban idejében értesítjük az Édes Anyanyelvünk olvasóit.

A pályázatokat 1996. szeptember 15-ig kell beküldeni a következő címre: Anyanyelvápolók Szövetsége, 1360 Budapest, Pf. 6. A borítékra tessék ráírni: Pályázat a legszemélyesebb nyelvi játék vagy rejtvény megalkotója címért. Az eredményhirdetés decemberben lesz, s a nyertesek és a díjazottak nevét az Édes Anyanyelvünk 1997. évi 1. száma közli.

Anyanyelvápolók Szövetsége

TARTALOM

Az anyanyelvi reklámpályázat anyagából (Fekesházy Géza, Bárdos Jenő)	1
Az Anyanyelvápolók Szövetségének pályázata	2
Vári Attila: Hol volt, hol nem volt	3
Szathmári István: Két verselemzés	4
Kemény Gábor: Nyelvi mozaik	5
A. Molnár Ferenc: Nyelvi magyarázatok a református énekeskönyvhöz	6
Holczer József: Álljunk meg egy szerkezetre!	6
Balázs Géza: Svédországi nyelvi utazás	7
Zimányi Árpád: Nem akarok úr lenni!	8
Bán Ervin: Nagy kezdőbetű – kis kezdőbetű	8
P. Kovács Imre: Szórakoztató elűtések	9
Büky László: „Öndugájukba dől” szólások	9
Minya Károly: A pancsoló olajbáró és a nadrágszíjszűkítés	10
Kósa Ferenc: És, ésés meg na most	10
Inámi Zsófia: És ez mind így hangzott el!	11
Gödéné Török Ildikó: Telebingó – tele hibával	11
Cseres Tiborné: Dzsídipi, prodzsekt, produkció... ..	11
Láng Miklós: Helyesírási reformok	12
Balogh Lajos: Szerzői iskola	12
Deák Mihály: Családi levél	12
Grétsy László: Jelentés az anyanyelvi reklámpályázatról	13
Hírek	13
Tájékoztató anyanyelvi táborok támogatásáról	14
Kadosáné Pál Rika: Rendhagyó magyarórák	14
Komoróczy György: A rádió és a televízió nyelvéről – Szovátán	15
Csermely Tibor: Kárpátaljaiak Nyíregyházán	15
Grétsy László: Zsirai Miklós rádió-előadásai, könyv alakban	15
Graf Rezső: 95-ben: huszonharmadszor	16
Mikula Anna: Tisztelt Szerkesztőség!	16
Halász Péter: Anyanyelv – álm nyelv	17
Bozsik Gabriella: Helyesírási verseny Egerben	17
Pontozó	18
Keresztrejtvény	19
Az anyanyelvi reklámpályázat anyagából (Ilosvai Ferenc)	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek	20

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvápolók Szövetségének évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – megjelenő folyóirata

Megjelenik

a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja:

az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó:

Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:

Balázs Géza
Kemény Gábor
Maróti István

A szerkesztőség címe:

1075 Budapest, Kazinczy u. 23–27.
Telefon: 267-9267

Postacím:

1364 Budapest, Pf. 122.

Terjeszti:

a HELIR, a Bp.-i HIRKER Rt.,
az NH Rt. és több más terjesztő.

Előfizethető

bármelyik hírlapkézbesítő hivatalban, valamint közvetlenül vagy postautalványon a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR), amelynek címe: 1900 Budapest, XIII., Lehel út 10/A. (Kérésre az iroda postautalványt küld!)

Előfizetési díj:

egy évre 250 Ft

Számonkénti ár: 50 Ft

Az Anyanyelvápolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.

Belépési nyilatkozat és csekk kérhető:

Anyanyelvápolók Szövetsége,
1126 Budapest, Szoboszlai u. 2–4.

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága:

Balázs Géza
Bencédy József
Deme László
(a szerkesztőbizottság elnöke)
Fábián Pál
Grétsy László
Kemény Gábor
Maróti István

Címlapterv:

Heiling Zsolt

Lapunk kiadását a József Attila Kulturális és Szociális Alap, a Magyar Sajtó Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap és a Táncsics Mihály Alapítvány segíti.

ISSN 0139-0457

Készítette:

CERBERUS Kft.
1054 Budapest, Kálmán I. u. 23.
Telefon: 132-3511
Felelős vezető: Schmidt Gábor

HOL VOLT, HOL NEM VOLT

Arra a kérdésre, hogy hol volt, nagyon egyszerű a felelet. Itt helyben volt valaha egy Magyarország, ahol nemcsak a költők foglalkoztak nyelvújítással, de egy valamirevaló, önmagára adó szakember sem az idegen szavak átvetelében jeleskedett, hanem abban, hogy ne lokomotívok vontassák a trént, hanem: a *mozdony*. És két *pályaudvar* vagy két *állomás* között – nem stáció az sem –, szóval a két állomás között nem telegrafáltak, hanem táviratot váltottak, rövidebben: *táviratoztak* vagy *sürgönyöztek*.

Mai köznyelvünk letéteményesei, a példaadók a rádióban és a tévében megszólaló műsorvezetők, bemondók, riporterek.

Tessék csak megfigyelni, és itt már nem is a pöszítés, hadarás a lényeg, hanem az, ahogy a nagynevű műsorvezetők azt mondják: *egyenlőre* nem lehet... Eszébe sem jut senkinek kijavítani őket, megmagyarázni nekik, hogy egyenlőre lehet vágni a virágok szárát, de azt, amit ők akartak, *egyelőre* nem így kell mondani.

Útálom, mondja tripla hosszúságú *ú*-val neves színészünk azt a szót, amelyben természetesen rövid hangzót kellene ejtenie...

„Ősi” ünnep: Valentin?

Ilyenkor Alexander, Joe és Ben napja előtt – tetszik tudni, ők azok, akik zsákban hozzák a meleget Valentin után – szóval ilyenkor, Sándor, József, Benedek előtt rettegve várom, hogy majd reggeltől estig e három személynév idegen formájával lesz tele a tévé, rádió, mert ugye Valentin napja előtt már szinte egy héttel elkezdődött az „ősi” magyar ünnep előkészítése.

Valamikor a keresztény középkorban – hol volt, hol nem volt, egy közép-európai nép a szentek neveit úgy vette át, hogy a magyar hangzórendszerbe illesztette azokat – bizony mondom, az a fránya *Valentin* nem más, mint *Bálint*, csak hát a Bálint nem elég úri hangzású azoknak, akik egy újabb ünnepet, a fogyasztói társadalom egy újabb nyavalyáját akarják rászakasztani a nemzetre. Itt nálunk nem lehetett Bálint-napi ünnep, mert Magyarországon e jeles napon nem virágozik a narancsfa, és egyáltalán semmi sem virágozik a természetben.

Hogy mire jó e nap? Arra, hogy a karácsonyi kötelező procc ajándékozás, a Mikulás deformálódott vásárlási láza, a húsvéti nyuszi „tegyünk ki magunkért, emberek” üzletrohamaik mellé még be lehessen iktatni egy „költekezettek”-napot.

Oh szegény Balassi Valentin... Talán helytelenül mondom a nevét, talán úgy illene, h gy Valassi Valentinnek ejtsem – hiszen ejtéstechnikánk óriási. Ejtés és nem kiejtés.

Annácskák Párizsban

A latin kölcsönszavakat az európai nemzettek beillesztették nyelvükbe, új hangzást kaptak, de... miért kellene nekem az *international* szót „internésenel”-nek ejtenem? Miért? Talán holnapról már Cicero, Caesar nevét is angolosan kell kimondanunk?

Alig várom már, hogy hírt kapjak arról, hogy Franciaországban divat magyaros becéző formákra keresztelni a gyermekeket. Alig várom, hogy Annácskák sora futkározzon Párizs utcáin, legalább annyi, mint amennyi Anette itt Magyarországon. Anette, Bernadette, Yvette, Suzette és a többi kicsinyítés név.

Halálra röhögöm magam, ha a kis Juliette úgy mutatkozna be egy francia faluban, hogy ő Juliska...

Másodrendű dolgokon töprengek? – Nem hiszem. A nyelv viszonylatában nincsenek elsődleges és másodlagos dolgok. Csak következmények vannak. Mert minden mindennel összefügg. Akik nem tudják szépen, tisztán, szabatosan kifejezni gondolataikat, azoknak nem kell okvetlenül az éter hullámain a köznyelvet rontaniuk.

Röhincselő hölgyek

Az éter hullámai... Egyik éjszaka valami egészen furcsa dolgot hallottam, nem tudom, melyik adón – általában a Kossuth rádiót hallgatom középhullámon, de akkor éjjel a rövidhullámú tartományban három röhincselő hölgy akarta mindenáron tegezésre bírni Orbán Viktort, aki sehogyan sem állt kötélnek – illemről már rég nem illik beszélni, de azért mégis elmondom e három riporter-műsorvezető hölgynek (háttha nem tudták), tegezést kezdeményezni nálunk fiatalabbakkal, nálunk rangban alacsonyabbakkal illet és illik, s egy pártelnök-képviselő, még ha olyan fideszesen fiatal is, nem az a kategória...

Horn urazzák a miniszterelnököt, nem tanul-tak, nem tanította nekik senki, hogy *Kovács úr* lehet a sarki fűszeres, de az, akit beosztása miatt kérdez a műsorvezető, nem Horn úr, az *miniszterelnök úr*, esetleg csak simán: „Horn Gyulát kérdezem...”

Nem vágyok arra, hogy főméltóságú, kegyelmes, méltóságos és nagyságos urak parádézzanak az országban, de az elvtársaság után illene megtanulni, kit hogyan kell szólítani. „Öfelsége...” – hallom minap egy híradásban, pedig csak egy trónörökös érkezett. Van egy anekdota, mely szerint a szarajevói gyilkosság után Ferenc József megkérdezte a szárnysegédét: „Hogyan viselkedett öfelsége?” – „Katonához méltón, felség.” – „Ezt el is vártuk öfelségétől.” Nos, egyszerű hallgatóként, nézőként én is elvárom, hogy aki fogalmaz, az tanulja meg a szabályokat, lett legyen szó nyelvi törvényekről vagy csak az illem diktálta szokásokról.

Illem és szokások.

Minap a budapesti Arany János utcában négy emberre volt szükség, hogy egy gyermekocsit átemeljünk a gyalogátjárót eltorlaszoló autótól, és ez nem túlzás, de az akkumulátoros rokkantkocsit már négyen sem tudtuk átsegíteni... Nem is mondanám el ezt a kis cserkészörténetet, ha a Nádor utca sarkán nem éppen egyik tévés kolléga kocsija lett volna az akadály...

Hogy finoman fogalmazzak, leégne a pófámról a bőr, ha, mondjuk, egy környezetvédő műsor után a Rádió vagy a Tévé előtt kocsiba szállnék, hogy zöldműsor-haknizásom újabb színterére siessek a Belvárosban.

Mint mondtam, minden mindennel összefügg. Hajdanában beszédtechnika-tanárok foglalkoztak azokkal, akik az éter hullámain besuhantak mások lakásába. Ma már az vezet műsort, aki a „szponzorpénzt” hozza. Nincs inaszkodás, nincs segédszerkesztői, gyakornoki idő. Angol lemezlovasokat utánozó félkegyelműektől óvom a gyermekeimet, s talán nem is tudom elhítenni velük, hogy így nem szabad beszélni, hogy a magyar mondat és szóhangsúly nem ilyen.

De hát miért hinnék el?

Félanalfabéta gyerekek

Évek óta tudjuk, hogy a képolvasás nem célravezető, hogy csak azoknak való, akik történelmi-etimológiai írásmódjuk miatt a leírt betűcsoportot egészen más hangzókkal ejtik, s a nebulók csak így tudják rögzíteni az írás és ejtés közötti különbséget. A magyar nyelvben a betű a hang képe. A magyar olvasásba még egy képet beiktatni annyit jelent, hogy összezsavarjuk azt, ami különben tiszta képlet...

Hatodikos-hetedikes gyerekek nem tudnak szótagnóli, felső tagozatos tanárok mondják már évek óta, hogy azért nem lehet fizikát, történelmet, számtant és irodalmat érdemben tanítani, mert a gyerekek nagy része félanalfabéta.

Tetszenek tudni, hogy mi a magyar fizetőeszköz neve? Aki arra gondol, hogy Flórencben vert virágos (latinul *flos, floris*) aranypénzből megmagyarosodott *forint*, az téved. Az első elemisek egyik számtankönyvében a *márka* és a *pfennig* szerepel, mert nyilván csenccselésre csak így nevelhető a nemzet. Kedves írómat, Karácsony Benőt parafrázálva: „Vannak schillingek, pfennigek, örék, a tankönyvkészítők oh be dörék.”

Hol volt...

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy abécéskönyv, és volt egyszer egy szorzótábla, de ezek olyan primitív dolgok voltak, hogy csak einsteinok és tellerek, neumannok és vörössándorocskák, józsefatilláncskák és illyésgyulácskák nőhettek ki belőle.

Mi olyan modernek, sőt modernek vagyunk, hogy már nem illik tudni az egyszeregyet, nem illik nagynevű színészeknek tudni, hogy az *utálat* rövid *u*-val ejtendő. Nem illik illemről beszélni, s úgy egyáltalán beszélni sem illik.

Pedig, hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy bővöletesen szép anyanyelvünk, de aztán jöttek a dizájnerok a prozsektjeikkel és lizingeltettek velünk egy kis nyelvi linkséget; mert ugye már nem illik a szocializmus után tervről beszélni, oh istenem, Petőfi Alexander, alig várom, így Balassi Valentin napja után, hogy az éter hullámain hallgathassam Füstbe ment prozsekt című versedet.

Ha lapunk megnyerte tetszését, kérjük, hívja fel rá mások figyelmét is!

KÉT VERSELEMZÉS*

Illyés Gyula: Új nép a parton

Mostanában nem szoktunk a népről beszélni. Még kevésbé a harmincas évek népi íróiról. Szépirodalmi munkáikat nem olvassák, még a magyar szakos hallgatók sem. Aztán sokan szégyellik tájnyelvi beszédüket, nemegyszer úgynevezett regionális köznyelvi formájukban is, amikor tudniillik már csak a legjellegzetesebb nyelvújrási vonások maradnak meg a beszédben, és azok is jócskán tompítva. Ismét mások már jóformán „eltemették” a nyelvújráásokat, és ami nincs, arról természetesen beszélni sem kell...

Hadd hangsúlyozzam azonban mindjárt: a nyelvújráások, ha – egész életünk gyors változása következtében – mennyiségileg és minőségileg összességben is szorulnak, hála Istennek, élnek, és a nyelv természetét figyelembe véve még nagyon sokáig élni fognak. Regionális köznyelvi formájukban meg még inkább.

Aztán ki tagadhatná, hogy Veres Péter, Szabó Pál, Sinka István és a többiek írásainak megvolt a korabeli – elsősorban a falusi – Magyarországot híven bemutató vonása, és ugyanakkor a sajátos, csak rájuk jellemző stílusa. Magam egyáltalán nem szégyellem bevallani, hogy három évvel ezelőtt, amikor a betegség egy időre ágyhoz kötött, többek között Szabó Pál regényei nyújtottak kikapcsolódást, mondanivalójukkal, elbeszélés módjukkal, ízes, a népi gondolkodást sugalló stílusukkal.

Hasonló megfontolásból vettem elő Illyés Gyulának valószínűleg 1947 körül írt és a „Teremteni” című kötetben megjelent, mindössze öt-soros költeményét, amelynek címe: Új nép a parton. Így hangzik:

*Fürdőruhában széplépcsű nő –
Jó alakja az eleganciája.
Hogy ideillik! Mily „előkelő”!*

*S mi mindent mond el, ahogy kisiára
pillantva elkiáltja:*

„Hun mész te, Fercsi! Vigyázz, beeső!”

Tartalmilag, nyelviileg, stilisztikailag is jellegzetes vers. Valahogy sugallja a második világháború utáni új világ reményeinek, az akkori feltétlen tenni akarásnak az irratlan veszteségek ellenére is egyre vidámabb hangulatát. A cím – kiemelten – arra utal, hogy új nép jelent meg a fürdőzők között a parton, minden bizonnyal a Balaton partján. A *nép* abban a jelentésben, amelyet az Értelmező Szótár így ír körül: „a parasztság és az övéhez hasonló életmódú és hagyományú emberek összessége”; pontosabban itt ezen nyilván a falusi parasztság értendő. Az új jelző meg arra vonatkozhat, hogy a korábbiaktól elütő, immár magára talált, magában is bízó, öntudatosodó emberekről van szó. És ez az új nép éppen úgy odaillesik, mint az előkelők. Széplépcsű nő jelenik meg tehát előttünk, akinek a jó alakja az eleganciája. És a költő az „új nép” iránti szeretetét, a vele való együttérzést, együvértartozást azzal érzékelteti, hogy *előkelőnek* mondja. De a szó időzőjelben szerepel, jelezvén, hogy ez az előkelőség mégsem azonos a korábbi fürdőzők előkelőségével. Aztán éppen azzal jellemzi az új népet képviselő fiatalasszonyt, hogy megszólaltatja, és valójában ekkor válik igazán világossá: egyszerű, nyelvújrást beszélő falusi asszonnyal találkoztunk, aki így kiált – nagyon sokat mondóan – kisiára: „Hun mész te, Fercsi! Vigyázz, beeső!” A *hol* határozói kérdő névmás zártabb magánhangzóval és -n raggal ejtett *hun* alakja, a Ferenc név *Fercsi* formájú becézése és a *beeső* helyetti *beeső* igealak egyértelműen jelzi: nyelvújrást beszélő, közelebről dunántúli emberekről van szó. Ezenkívül az *l* hangok játéka, a kijelentő, kérdő, felkiáltó és parancsoló mondatok váltakozása, az egyszerre jambikus és magyaros verselés, valamint a sok mindenről árulkodó szavak teszik hatásossá a verset.

Áprily Lajos: Tavasz a házsongárdi temetőben

Ki tudja, hány-szor elolvastam – és még el fogom olvasni – Áprily Lajosnak „Tavasz a házsongárdi temetőben” című versét, amelyet – külön is jelezve – „Apáczai Csere Jánosné, Aletta van der Maet emlékének” szentelt.

Sajátos, felvillanyozó érzést sugall mindjárt a házsongárdi temető neve. Számomra felidézi 1972 tavaszát, amikor először mehettem el Kolozsvárra, és másnap reggel Szabó T. Attilának, az Erdélyi Szótörténeti Tár megálmodójának és lényegében megalkotójának a vezetésével felkereshettem mindeneke előtt azoknak a nagyjainknak a sírját, akiknek a nyelvtanítói munkásságával, illetve a magyar irodalmi nyelv megteremtésében betöltött szerepével foglalkoztam: a Szenci Molnár Albertét, a Tótfalusi Kis Miklósét, továbbá az Apáczai Csere Jánosét.

A temető egyébként is a csend, a békeség, a megnyugvás, a megváltoztathatatlan birodalma. A Kolozsvár fölé magasodó és a XVI. század óta fennálló házsongárdi temető meg arányos útjaival, ősi fáival, mindig megújuló virágaival és elsősorban megpihent csendes lakóival egyenesen a történelem, a városnak, egész Erdélynek, az erdélyiségnek a szimbóluma.

A vershez való visszatérésemet azonban nem kevésbé magyarozza a vers páratlan dallama, zeneisége – mintha nyelvünk muzsikáját a maga egészében be akarná mutatni –, továbbá a dallamos nevű holland asszony, az igazi feleség, Aletta van der Maet emlékének a felidézése. Áprily így kezdi versét:

*A tavasz jött a parttalan időben
s megállt a házsongárdi temetőben.*

*Én tört kövön és porladó kereszten
Aletta van der Maet nevért kerestem.*

*Tudtam, hogy itt ringatja rég az álm,
s tudtam, elmúlt nevét már nem találok.*

*De a vasárnap délutáni csendben
nagyon dalolt a név zenéje bennem.*

Majd a költő a férje, Apáczaira, a professzorra emlékezik, aki 1651 szeptemberében vette feleségül a módos utrechti család leányát, és aki családjával három év múlva hazatért Gyulafehérvárra, annak ellenére, hogy Bethlen Miklós tudósítása szerint meghívták az egyik hollandiai egyetemi tanszékre. Ezután megkezdődött Apáczai diadala és egyben kálváriája, és ez utóbbi idején a hűséges feleség mindig ott állt mellette, ahogy a költő emlékezik rá:

*Ha jött a harcok lázadó sötétje,
énnyel dalolt a név, hogy féltve védje.*

*S a dallamot karra kísérve halkan,
napsugaras nyugat dalolt a dalban,*

*hol a sötétség tenger-árja ellen
ragyogó gátat épített a szellem.*

Apáczai az iskolák szervezetére, egyetem felállítására vonatkozó reformtervei, továbbá Magyar Encyclopaediájában, filozófiai és pedagógiai műveiben megnyilatkozó szellemi fölénye, valamint szilárd, hajthatatlan jelleme miatt éles ellentétbe került tanártársaival, feletteseivel. A küzdelem aláásta egészségét, és mindössze 34 éves korában 1659 utolsó napján meghalt.

Felesége minden bizonnyal nemsokára követte férjét; hogy pontosan mikor, nem sikerült kiderítenem. De vele a hűség szimbóluma szállt sírba. Áprily dallamos hangján:

*Gyámoltalan nő – szól a régi fáma –
urát keresve, sírva ment utána...*

A vers befejezése így hangzik:

*A fényben, fenn a házsongárdi csendben
tovább dalolt a név zenéje bennem.*

*S nagyon szeretném, hogyha volna könnyem,
egyetlen könny, hogy azt a dallamot
Aletta van der Maet-nak megköszönjem.*

*Elhangzottak a Kossuth rádió Édes anyanyelvünk című műsorában, 1994-95-ben. A szerk.

(Kötődés egy kötőjel miatt – Besokall – Hivataloskodó feliratok – A Magyar Posta meg a tárgyas ragozás)

A pesti belvárosban, a Nádor utca és a Zrínyi utca sarkán a múlt évben nyílt meg a Soros György kezdeményezésére és támogatásával létesített nemzetközi felsőoktatási intézménynek az új épülete. Azért körülményeskedem, nem írva le, csak körülírva a szóban forgó intézmény nevét, mert ennek a cikkecskének éppen ez a tárgya: az egyetem neve, pontosabban névtáblája.

A gyönyörűen felújított egykori Festic-palotának mind a két utcai homlokzatán fel van tüntetve a név. A Zrínyi utcain angolul, a Nádor utcain magyarul. Ez utóbbit akár gesztusnak is tekinthetjük, hiszen nemzetközi, s nem is magyar, hanem angol tannyelvű intézményről van szó.

Ha azonban közelebről is szemügyre vesszük ezt a táblát, örömről bosszúsággá változik. A magyar név ugyanis így van kiírva:

KÖZÉP
EURÓPAI
EGYETEM

Ha rosszmájúak akarunk lenni, ezt kérdeznénk: az épület felújítására és berendezésére tellett Soros György millióból, egy árva kötőjelre nem tellett? De nem akarunk (s e sorok írója, mint egykori Soros-ösztöndíjas, különösen nem). Hiszen mindössze (?) annyi történt, hogy valaki sietségből, netán az angol nyelvű másik tábla (CENTRAL / EUROPEAN / UNIVERSITY) hatására elfelejtett kötőjelet tenni a középi és az európai közé.

Mert bizony így kellett volna helyesen kiírni a magyar nevet: KÖZÉP-EURÓPAI EGYETEM, s ha okvetlenül három sorba kellett, akkor így: KÖZÉP-/EURÓPAI/EGYETEM. Igaz, e kötőjelet elválasztójelnek is lehet nézni, s emiatt egyegy arra járó laikus nyelvvédő még panaszi is tehet (hiszen a középeurópai csak régebben volt szabályos, ma kötelező a kötőjel: középi-európai). Ez azonban még mindig kisebb kockázat, mint az, hogy az épületbe lépő magyart vagy magyarul tudót mindjárt egy helyesírási hiba fogadja.

Három évvel ezelőtt, e rovat első cikkeinek egyikében, szóvá tettem, hogy az Institut Français (Francia Intézet) név a budai székházban hibásan van feltüntetve, mert a ç betűnek lehagyták a farkincáját. Nos, e farkinca azóta sem került elő.

Vajon Soros úr hiányzó kötőjellel több szerencsénk lesz?

Tavaly áprilisi számunkban már közöltem néhány adatot a *be* igekötő terjedésére (*bevállal*, *befúj*, *beidéz*). Most itt egy újabb fejlemény, talán még különösebb, mint amazok.

Egy ifjú kollégámtól ezt hallottam a minap: „Új másodállásom van, határidős munkán is dolgozom, s tudod, kicsik a gyerekek, velük is kéne foglalkozni... Egyszóval: *besokalltam*.”

„Mit csináltál?” – kérdezem aggódva, egyszersmind azonban fellobbanó vadászszendélygel, mert nagyon érdekelnek az új szavak.

„Hát *besokalltam* – feleli ő kissé csodálkozva –, nem ismered ezt a szót? Azt jelenti: elegendő lett a dologból, megelégettem, nem tűröm, nem viselem el tovább.”

A köznyelvi *sokall*, *megsokall* vmít kifejezés mellé (nem helyette, hanem melléje, ez fontos!) a bizalmas beszélt nyelv létrehozott egy tömör és kifejező igét: *besokall*. A *be* igekötő, mint a többi ilyenben is, befejezetté teszi, nyomatékosítja a vele ellátott igét. Az így keletkező *besokall* tárgyatlan ige, s nem is lehet tárgya, hiszen az alany tudati állapotát fejezi ki. Vagyis az új igekötő a vonatstruktúrát is megváltoztatta.

Úgy érzem, gazdagodott nyelvünk – ha nem is az „ünneplő”, de a „szabadidő”-nyelvünk – ezzel a *besokall*-lal. Persze tudom, hogy olvasóim között van olyan is, aki *besokall* az ilyesmitől. Kérem, legyen elnéző iránta. De csak olyankor, ha a maga helyén, a megfelelő stílusrétegben fordul elő. Mert azt azért se ifjú barátom, se én magam nem mondanám, hogy pl. Luther *besokallt*, és megindította a reformációt.

A Hivatal, akár a Bourbonok, nem tanul és nem felejt. A mai hivatalos feliratok éppoly körmönfontak és életidegenek, mint a tíz-ötven-száz évvel ezelőttiek. A budapesti metrón a múlt év őszén ezt a vadonatúj feliratot vettem észre és jegyeztem le:

Vészhelyzet esetén a vészjelző folyamatos nyomtatása mellett tájékoztassa a vonatvezetőt!

Csak a felirat új, a stílusa nagyon is ómódi. A „legszebb” talán ez benne: „a vészjelző folyamatos nyomtatása mellett”. Tehát a vezetőt nem a vezetőfülkében, hanem a nyomtatás mellett kell tájékoztatni – élcelődhetnénk, ha nem gyanítanánk, hogy ez a suta megfogalmazás idegen mintát követ. Jó magyarsággal, azaz egyszerűen és tömören így kellett volna írni: „Vészhelyzetben tartsa benyomva (esetleg: lenyomva) a vészjelzőt, és tájékoztassa a vonatvezetőt!”

Egy másik példa: egyik vidéki egyetemünk liftjében (s nyilván sok más liftben is) a kezelési útmutató ezzel a mondattal kezdődik: „1. A személyfelvonó csak *rendeltetésének megfelelő célra és módon*

használható.” Már régóta gondolkodom ennek az előírásnak az értelmén. Arra, hogy mit jelent a liftet „nem a rendeltetésének megfelelő célra” használni, még csak lenne ötletem (pl. ha elakad két emelet között, és útítársunk fiatal, csinos, ráadásul ellenkező nemű személy). De mi lehet az, hogy „csak rendeltetésének megfelelő módon”? Talán arra számítanak, hogy munkaadóm iránti lojalitásból, takszerelességi céllal saját magam akarom felhívni a liftet a harmadik emeletre?

De csitt, ne adjunk ötleteket a pénzügyminiszternek!

Úgy alakult, hogy ebbe a „Mozaik”-ba, egy kivételével, csupa táblával, hivatalos felirattal kapcsolatos cikkecske került. Fejezzük be egy postai „lelettel”! Míg sorbaállók a postahivatalban a pénztári ablak előtt, szemem megakad a következő hirdetésen (nem adnak belőle, de lemásolom):

„Tájékoztatjuk kedves ügyfeleinket, hogy az 1983. április 18-án forgalomba bocsátott 20.-, 10.-, 5.-, 2.-, illetve 1.- Ft-os érméket befizetesként szolgáltatási díj kiegyenlítésekként elfogadjuk és becserelelünk 1995. december 31-ig!”

Most tekintsünk el a szöveg egyéb, kisebb hibáitól, s irányítsuk figyelmünket a mondat vége felé található állítmányokra: *elfogadjuk és becserelelünk*.

Azt mondják, a magyarul tanuló idegen ajkúak számára (a(z) egyik) legnagyobb nehézséget az alanyi, illetve a tárgyas ragozás szabályos használatának elsajátítása okozza. Meglehet. De hogy egy – vélhetően – magyar anyanyelvű fogalmazó, még ha történetesen hivatalnok is az illető (bocsánat!), ne vegye észre, hogy a mondat elején határozott névelős, ennél fogva határozott tárgyak sorakoznak, következésképp az állítmányoknak is tárgyas ragozásba kell kerülniük? Valahogy így: „... az ekkor és ekkor fogalomba bocsátott [inkább: *forgalomba hozott* vagy *kibocsátott*; de most nem erről van szó, ne bolygassuk!], tehát az ilyen és ilyen pénzértméket erre és erre a célra *elfogadjuk és becsereleljük*”.

A fenti hiba talán nem is nyelvtudatlanságból, hanem „csupán” hanyagságból ered (a mondat végére elfelejtették, mi van az elején). Ami miatt mégis érdemesnek látszott közzétenni: ezt a hirdetményt legalább annyi helyen kiragasztották, ahány postahivatal csak van az országban. Így aztán mindenki megláthatta, mennyire törődik a (nagybetűs) Magyar Posta a (kisbetűs) magyar nyelvtannal.

Kemény Gábor

„És megvidul minden én tetemem”

Nyelvi magyarázatok a református énekeskönyvhöz

A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata, amely nemrég alakult meg, arra törekszik, hogy az anyaországban, a szomszédos országokban és másutt élő magyar reformátusok egységét erősítse. Tervebe vette például egy közös magyar református énekeskönyv kiadását. A magyarországi református énekeskönyv egyébként is revízióra szorulna már, de ezt a bonyolult kérdést majd nyilván elsősorban az egyházi szakemberek döntenek el, oldják meg.

Nyelvészként azonban hadd tegyek szavá egy olyan szempontot, amelyet a tervezetbe vett revízió során szükséges lenne tekintetbe venni, s amelyhez hasonló probléma a saját területükön más egyházakat is érinthet. Arra hívnám fel a figyelmet, hogy mind a mostani református énekeskönyvben, mind a tervezett megújított és egységes változatban a régi énekekhez szükség esetén jó lenne nyelvi megjegyzéseket, magyarázatokat fűzni. Az énekek ugyanis koruk nyelvét tükrözik, s így a hívek, különösen az ifjúság a szöveget néhol nem érti vagy félreértheti.

A jelenlegi református énekeskönyvben is található két nyelvi magyarázat. A 3. zsoltárban az *alítják* szó csillaggal van jelölve, s a lap alján megadva a jelentése: 'vélik, gondolják' („Sokan azt alítják, Lelkemről azt mondják: Elveszett ennek dolga”). Ezt a később elavult szót a Vízolyi Biblia és Káldi György katolikus bibliafordítója szintén használta. A későbbi javított kiadásokban azonban, mint Erdős Károly kimutatta, már nem nagyon értették, és főleg a XVIII. és a XIX. században sokszor összekeverték az *állít*-tal. Ezt segítette, hogy a két szó jelentése nem áll messze egymástól: amit gondol az ember, azt többnyire állítja is. A másik megjegyzés a 91. zsoltárban szereplő *kedvedént* szóhoz kapcsolódik, amelyben az *-ént* rag Szenczi Molnár Albert korában természetes, de mára már elavult használata okoz problémát, a jelentés pedig 'kedved szerint'.

Mivel szómagyarázatok vannak, de csupán kettő, az ember azt is gondolhatja, ennyire volt szükség. Pedig nem így van. Sőt a kiveszett szavaknál zavaróbbak a félreérthetők, azok, amelyeknek megváltozott az értelme, vagy új jelentései is lettek. A következőkben ilyenekre hozok több példát. Az *ural* ma azt jelenti, hogy 'uralkodik', a régi értelme viszont 'úrként, uraként tisztel; úrnak szólít' („De a hamisak... Segítségül az Istent nem hívják, Sem uralják”; 14. zsoltár). A *tudomány* szónak 'tanúság, tanúbizonyság' értelme is volt („A napok egymásnak Tudományt mutatnak Az ő bölcsességéről”; 19. zsoltár), a *tetem*-nek 'csont' („És megvidul minden én tetemem”; 51. zsoltár), az *es(ik)*-nek 'leborul valaki előtt' („hozzád esnek Hízlekedvén ellenségid”; 66. zsoltár). Az *engedelmes* régen 'megbocsátó'-t is jelentett („Irgalmas Úr Isten, Igaz vagy természetedben, Jó, hív és engedelmes”; 86. zsoltár; „Irgalmas az Úr, fölötté kegyelmes, Engedelmes”; 145. zsoltár), mint ahogy a *megenged*-nek is volt 'megbocsát, elengedi a bűnt' értelme („Megengedtem, menj el

békével”; 223. dicséret). A 112. zsoltárban az *öregbül* nem 'öregszik', hanem 'nő, gyarapodik' jelentésű („Öregbül a hívek serege”; 112. zsoltár). A 125. zsoltárban (és másutt) a *hiedelem* nem 'téves vélekedés', hanem 'bizodalom' értelmű („Akik bíznak az Úr Istenben nagy hiedellel”). A *kétségbeesik* először azt jelentette, hogy 'kétkedni kezd, kétkedésbe esik' („Ne ess kétségbe ő nagy jóvoltában” – azaz jóvalta felől; 161. dicséret). A *kétség* ma is leginkább 'kétkedés'-t jelent. A *minden*-nek 'mindenk' értelme is volt („Minden csendre térve Ő előtte hulljon térdre”; 165. dicséret), a *tisztesség*-nek pedig 'tisztelet' (Csak övé légyen a dicsőség És a tisztesség... tisztesség Légyen lelkektől néked”; 245. dicséret). Az *épen* 'teljesen' jelentésű is lehetett („Jövel Szentlélek Úr Isten, Töltsd bé sziveinket épen”; 370. dicséret). A *gyámoltalan* eredeti jelentése meg nem 'félénk, ügyefogyott', hanem 'támasz, segítség nélküli' („Gyámoltalannal, ó, maradj velem”; 511. dicséret).

Az említett jelentéseket természetesen nemcsak az idézett énekszövegek vagy más egyházi énekek mutatják. A régi magyar írásbeliség általában is igazolja őket. Például Balassi Bálint többször használja a *megbocsát* szót, de ugyanilyen értelemben a *megenged*-et is. A „Nő az én örömem” kezdetű versében a megbocsátó szerelmes „Megengedett, fogott kezet, megbékéltet nagy kegyesen”. A „Bocsásd meg, Úr Isten ifjúságomnak vétkét” kezdetű költeményében pedig így kérleli Istent: „Mit engedhetnél meg, ha nem vétkeznének / teellened az hívek”. E vers egyébként énekeskönyvünk 220. dicsérete, s ezzel kapcsolatban is van mit szavá tennünk. A költemény 15 versszakból áll, az énekeskönyvben ezekből 7 van benne. Nem a kihagyásokat kifogásolom, hanem azt, hogy – ellentétben például a zsoltárok közlésével – ezek nincsenek jelölve. A szövegben is akad egy-két javítanivaló. Így az „Inkább hadd dicsérjen” sor helyett „Hadd (hagyd) inkább dicsérjen” irandó. A szövegkritika, a szövegnek lehetőleg minél pontosabb közlése szintén figyelembe veendő szempont. Helyesírási kérdés, hogy a *higgyed* hibásan, régiesen van leírva (*higgyed*), s Balassi neve itt szintén: nemcsak a ma kevésbé ismert a végű változatban, hanem a Balassiak által nem használt hosszú *l*-hel is (Balassa).

A református énekeskönyv kérdése elsősorban természetesen egyházi ügy. Nemigen kell azonban bizonygatni, hogy külön figyelmet érdemel a kérdés nyelvi oldala is, s ennek egyes szempontjairól, így a jobb megértést szolgáló nyelvi magyarázatokról nyelvészeti folyóiratban szintén érdemes szólni. Az is hangsúlyozandó, hogy az egyházi énekeskönyveket nagyon sokan használják.

Végül megjegyzem, hogy egyszer egy olyan énekeskönyvet is ki lehetne adni, amely nemcsak nyelvi megjegyzéseket, hanem függelék-ként helyenként rövid tárgyi és zenei magyarázatokat is hoz. Az egyik legismertebb zsoltár-

ÁLLJUNK MEG EGY SZERKEZETRE!

Még csak nem is cáfolom, hogy Grétsy tanár úrék közkedvelt tévé-műsorának címét módosítottam kissé. Együttal le is szűkítettem, hiszen a némiképp átvitt értelemben is vehető „szó” helyébe a nálánál nagyobb – ám a mondatnál kisebb – egység, vagyis a szerkezet (idegen szóval: szintagma) kívánczik. Mert így kívánja két alábbi szöveg-példánk.

„Atanáz remete Szent Antal tanítványa volt” – olvasom a „Mind-szenty bíboros szentek között” című könyv 49. oldalán. Már e kötet-cím is kétértelmű: tudjuk ugyan, hogy a második szó az ismert főpap rangját (is) jelenti, ám létrejöhet – vezetőkéne után kis szünettel! – a *bíboros szentek* álszintagma is. Nem ártott volna a *szentek* szó elé az *a* névelő. Nos, idézett példánkban pláne akad javítanivaló! Mégpedig: helyesírási. Ti.: nem a csodatévő ferences szentről van itt szó, hanem egy másik Antalról, a háromnevűről. Korrigálnunk kell hát a legelső névelem kezdőbetűjét: nem Atanáznak, azaz Szent Atanáz (328–379) püspöknek remete mivolta kerül itt elő (egyébként nem is volt az!), hanem a mesterére (aki viszont valóban remetéskedett!) utal a szerző. Jegyezzük meg hát teljes nevének egységesen nagy kezdőbetűs formáját: *Remete Szent Antal!*

Másodjára egy egyházi tárgyú cikkből idézek, de a világi napilap stílusában: egy püspökről írnak egy Róma környéki városban történt csoda kapcsán. „... arról számolt be, hogy a város immár nevezetes *Madonna-szobra* vért könnyezett, amikor *a szobrot kezében tartotta.*” Igazából az alanytévesztés kategóriájába utalhatjuk e közlést. De el-tűnődhetünk a szerkezeten is: ez az a pont, amikor törőlni kell egy szerkezeti tagot. Mégpedig az utolsó tagmondat *szobrot* tárgyalak-ját...

Holczer József

nak, a 23.-nak („Az Úr énnékem őriző pásztorom...”) „Vessződ és botod megvizsgal engem” sorát például valószínűleg sokan nem értik. Itt metaforikusan arról a botról, pásztorbotról van szó, amellyel a pásztor a nyáját tereli és szükség esetén védi, s amely biztonságot ad a juhoknak.

A. Molnár Ferenc

Svédországi nyelvi utazás

Az utazás mindig nyelvi utazás is egyben. Külföldön az ember, ha figyelni környezetét, más és más nyelvi szokásokkal találkozik. S ahogy megcsodáljuk a népviseletet, az ételeket, a történelmi emlékeket, úgy akaratlanul fölfedezzük a nyelvi szokásokat is. Most éppen a svédországiakat.

Csütörtökön délben még Pesten csomagolok, korraeste pedig már Skandináviában vagyok. A repülőút Koppenhágáig csak egy apró szökkenés; a repülőteret nem is elhagyni, hanem egy busz visz a tengerig, s már ott vár a katamarán, a kettős törzsű hajó, amely majd Malmöbe visz. Repültem, hajóztam és vonatozni is fogok.

Mindig érdekes és egyéni, ahogy egy nép elnevezi a környezetét. A svédek a repülőiknek és a vonataiknak is adnak nevet; a vonatok pl. férfinévet viselnek. A *pagetag* a fiúvonat; vagyis a kisebb, helyi vonat. Ezzel megyek tovább.

Malmöből először a katrinebergi népfőiskolára tartok, ahol svédországi magyar tolmácsoknak kell egy hétvégi szemináriumot tartanom a mai magyar nyelvről. Főleg közgazdasági, jogi, biztosítási, adózási témába vágó nyelvi változásokra kíváncsiak; az általános forgalmi adót, a vállalkozási nyereségadót még egészen könnyen el lehet magyarázni az „adóparadicsomban”, de vannak nehezebb szópéldák is: *fiskális, monetáris politika, közmeghallgatás, privatizáció: elő- és reprivatizáció, vagyonnevelés* stb. Sok nehéznek hitt példám mégsem olyan nehéz, hiszen mind a svéd, mind a magyar az angolból veszi át.

Szerencsére magyar közegbe érkezem, bár a némettel és az angollal teljesen nyugodtan el lehet boldogulni. Svéd-

országi „népi nagyköveteink”, a magyar tolmácsok élénken figyelik Magyarországot; könyveket és folyóiratokat rendelnek, és természetesen rendszeresen fordítanak. Bár Svédországban is folyik a költségvetési szféra megnyirbálása, a jó tolmácsokra a gazdaságnak mindig szüksége lesz. „Az olvasó jóindulatára nem számíthatunk” – mondta az egyik fordító. Vagyis nem lehet egy-egy szót „odakenni”, felszínesen, körülírva fordítani; hanem ki kell kutatni, meg kell keresni a legmegfelelőbbet. A fordítók és tolmácsok sokszor tudatos nyelvújítók. Gyakrabban találkoznak a „szóhiány” problémájával vagy a megnevezési kényszerrel – ilyenkor akár Magyarországra is telefonálnak; mert semmi sem maradhat lefordítatlan.

A Katrinebergs Folkhögskola a svéd „szocializmust” varázsolta elem. Az épületekben minden lépcsőnél, liftnél, mellékhelyiségnél gondoltak a mozgássérültekre, az előadóteremben többféle tábla, természetesen videó és magnó (no jó, az egyik hangfal nem működött), a szünetekben friss gyümölcs és üdítő, mindehhez a napi ötszöri étkezés és az esti-éjszakai megbeszélésekhez a külön szendvics és ital...

A szemináriumi órák, a nagy évések között alig akadt idő egy kis pihenésre, sétára. De azért megnéztük a szomszédos skanzen; nekem különösen a fiatal házaspár székényeszerű ágya tetszett. Láttunk egy templomot és egy temetőt is. Jellegzetesek a földdel fedett régi parasztházak, illetve a kőből készült földszintre fából épült emeletes házak; és a minden magányos háznál meglévő kis háromszögletű zászló (vimpel).

Svédországban jelentős nyelvjárási különbségek vannak. Házigazdáimat rajta is kaptam, amint az egyik nyelvjáráson élcelődtek; éneklőnek, diftongusosnak mondták. A gotlandiról pedig már én is tudtam, hiszen egyszer egy megragadó svéd hangjátékot hallgattam (Björn Runeborg: Az autókereskedő), amelyben a Gotlandról Stockholmba költözött ügynök társadalmi és nyelvi kirekesztéséről volt szó. Mind ezt hogyan lehetett visszaadni magyar hangjátékban? Úgy, hogy a főszereplőt eredeti palóc tájszólásban beszélgették...

Göteborgban nincs metró. Állítólag a városatyák azt mondták egyszer: „Nekünk nincs targoncávalonk, mint Stockholmnak, tehát legyen villamos”. A rendszámtáblákkal való nyelvi játék itt is folyik; a 3 betű + 3 szám variáción túl egészen egyéni változatok is vannak. Az egyik tolmács Volvójának rendszámtábláján például ez volt: AGIKA. Persze az első *a*-ra egy ékezetet is biggyesztettek – engedély nélkül.

A magyar nyelvbe nem sok svéd szó érkezett, de az *ombudsman* ezek közé tartozik. Igaz, ahogy mi mondjuk (ombucman), távolabb esik a svédől (svédül: ombucman), ahogy a *skanzen* (svédül: skanzen) is. Ezt már meg-

szokták, mert Göteborgot (jöteborch) és Stockholmot (sztokholm) sem úgy ejtjük mi magyarok, hogy az könnyen fölismerhető lenne egy svédnek. Persze ez nem jelenti azt, hogy az idegen nevek ejtésében mindig az adott nyelvhez kellene igazodnunk; ez olykor túlzott pontosságnak, tudálékosságnak is hat. Aki tudja, persze mondja „svédesen”, de itthon mondhatjuk magyarul is. Lázár Oszkár, a Lundi Egyetem magyar tanszékének oktatója nagy lelkesedéssel kapcsolja be a televíziót, amelyben éppen egy magyar tájfilm fut. „Videóanyag az oktatáshoz?” – kérdezem. „Dehogy! – vágja rá –, ez a Duna Televízió, és óriási dolog, hogy itt is nézhető egy magyar nyelvű program.” A magyar nyelvet egyébként úgy kezdi oktatni az évente beiratkozó mintegy harminc fiatalnak, hogy ez a nyelv a svédnek éppen a tükörképe. Pl. a magyar *házainkban* szónak éppen nyelvtani fordítottja, tükörképe a svéd *i var hus*. Svédországban a hungarológának több székhelye is van, Lund ezek között a legújabb: 1957 óta folyik itt magyaroktatás. Fele-fele arányban jelentkezők magyar származásúak és született svédek a szakra. Kb. 20 ezer magyar származású állampolgár élhet Svédországban.

Még egy kis séta a göteborgi kikötőben, tekintés a szigetekre, ahol legjobban szeretnék élni a svédek („A víz az elsőbbség, ő volt itt előbb” – ez a svéd alapjog), egy finom vacsora a mongol étteremben; a nagy euroatlanti bevásárlóközpontra már kíváncsi sem vagyok, és úgyszólván indul visszafelé a katamarán, majd pedig a repülőgépre. Itt egy svéd lánnyal beszélgetek, aki először jön Magyarországra, az orvostudományi egyetemen fog tanulni angol nyelven; azt mondja, hogy ő egyáltalán nem fél a repülőutóttól, az új környezettől, és nekem adja a kávéhoz kapott bonbont.

Balázs Géza

Nem akarok úr lenni!*

Az elmúlt évtizedekben, de az utóbbi években is sokan foglalkoztak a nyelvhasználatunkban feltűnő megszólítási, megnevezési zavarokkal. Magán a jelenségen nem csodálkozhatunk: a fél évszázadon belül végbement két rendszerváltásnak, -változásnak ez az egyik nyelvi velejárója. Az emberek közötti viszonyok módosulásával, illetőleg a társadalmi átrétegződéssel érintkezésünk elbizonytalanodott, s ennek újabb jelére figyeltem föl a közelmúltban. Hagyományosan udvarias megszólító, megnevező formáink (az *úr* és a *hölgy*) négy évtizedes, erősen korlátozott szerepük után ismét társadalmiasultak és elterjedtek – talán még a kívánatosnál szélesebb körben is.

A Magyar értelmező kéziszótárban az *úr* szócikkének hét jelentése közül a másodikik kell részletesen megvizsgálni mostani témánkhöz. Az itt feltüntetett négy jelentésárnyalat a következő: a) Udvarias megszólításként: *Uram!*; b) Udvarias megnevezésként, levélcímekben is: *doktor úr*, *a mérnök úrék*; *Szabó István úrnak*; c) Kevésbé rangos személyek, pl. kurta-nemesek, iparosok megszólításaként, megnevezéseiként: *Tóth uram*, *mester uram*; d) Udvarias magázó formulaként: *Mit parancsol az úr?* Tehát megállapíthatjuk, hogy ezzel a megszólítással vagy megnevezéssel mindenkor a kellő tiszteletet fejezzük ki, illendő, udvarias formában.

Az iméntiek fényében különösen szembe-tűnő, hogy újabban már olyanokat is uraznak, akik a legkevésbé sem szolgálnak rá. A rádió és a televízió bűnügyi riportjaiban sokszor a

*A Tetten ért szavak című rádióműsor 1996. január 8-i adásában elhangzott beszélgetés írott változata. A szerk.

legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői, pontosabban gyanúsítottjai – verekedők, erőszakoskodók, rablók, sőt gyilkosok – részesülnek e kitüntető titulusban.

Idézzünk föl néhány példát, illetve helyzetet! Egy szemtanú nyilatkozata: „Az idős asszonyhoz odalépett egy úr, és megfenyegette, hogy kiszúrja a szemét, ha legközelebb nem kap 50 ezer forintot.”

Egy nyomozó szavai: „A szóváltást követően Tóth úr leütötte a sértettet.”

Egy súlyosan bántalmazott férfi beszél arról, hogy megtámadták, megverték, megrugdoszták. Támadóit így emlegeti: *a fekete hajú úr*, *a másik úr*.

Végül két bűnügyi riportról. Az elsőben egy gyilkosság gyanúsítottjával beszél az igen udvarias riporter, aki mindvégig *úr*-nak szólítja alanyát. A pálmát viszont az a négyperces tudósítás viszi el, amelyben az életellenes cselekmény két gyanúsítottját távollétükben is következetesen *úr*-nak nevezik, összesen 15-ször (!), míg a meggyilkolt férfi csupán a *sértett* szót érdemelte ki.

Pedig ilyen esetekben sokkal inkább helyénvaló a semleges hang, a hűvös tárgyilagosság. A bűncselekmények elkövetői – a tartalomhoz illően, stílusosabban – a következő szavakkal nevezhetjük meg: *gyanúsított*, *tettes*, *férfi*, *ember*, *illető*, *személy*. Mindezekkel nem bélyegezzük meg őket, nem vagyunk udvariatlanok, és nem sértjük emberi jogait sem; az viszont sokunk önéretét bántja, ha a tiszteletadás nyelvi eszközeit nem a megfelelő helyen alkalmazzák, így azok megkopnak, és értéküket veszítik.

Hasonló jelenség érzékelhető *hölgy* szavunkkal kapcsolatban is. A rádióban hangzott

el: „Egy hölgy alvó férjét leszúrta, majd pisztollyal két lövést adott le rá.” A mondatba mindekképpen az *asszony* főnév illetet volna.

Bár eddig a legkirívóbb példákban válogattam, ez a jelenség sokkal általánosabb. Sportközvetítésekben és -tudósításokban nem ritkán a *hölgyek* és az *urak* versenyről beszélnek. (Az egyik kábeltévén műsorán *hölgy-ökölvi-vőverseny* szerepelt.) Láttam egy falusi szépségversenyéről készült kisfilmet, amelyben a résztvevőket – a legidősebb sem volt több 20 évesnél – nem *lányok*-nak, hanem *hölgyek*-nek nevezték és szólították. Idősebb vidéki parasztasszony nyilatkozott a rádióban (társadalmi helyzetét a riporter fontosnak tartotta tisztázni): „A *hölgyek* nem szeretnek rákszűrésre menni.” A televízió egészségügyi műsorában pedig az igényes műsorvezető az *urak tüdejéről* és a *hölgyek betegségeiről* szólt. Bár ezek a példák – stílushatásukat tekintve – egyáltalán nem hasonlíthatók a bűnügyi tudósításokban szereplő esetekhez, azért mégis meggondolandó, hogy szükség van-e ilyen szövegkörnyezetben az udvarias és választékos szóhasználatra. Anatómiai értelemben biztos, hogy nincs, tehát helyesebb a *férfiak tüdejéről* és a *nők veséjéről* beszélni. Hasonlóképpen szerencsésebb lett volna *női öklívívó-mérvőzésről* szólni.

Tehát az udvariasságnak is megvannak a maga határai. De hogy meddig terjednek a jelentésbővülés határai, azt majd a jövő dönti el. Ha így haladunk, akkor bizonyára át kell írni az értelmező szótár idevágó szócikkeit. Am lehet, hogy akkor én már nem szívesen lennék *úr*.

Zimányi Árpád

NAGY KEZDŐBETŰ – KIS KEZDŐBETŰ

Az *Isten/isten* szóval kapcsolatban a helyesírási szabály mindig egyértelmű és pontos volt: a judaista-keresztény, személyesnek tekintett istenséget nagy kezdőbetűvel kellett jelölni, a többi istenségre vonatkozó vagy általános értelmű szót kicsivel: „a háború görög *istene*” – „Milyen az *isten* fogalma a különböző vallásokban?” – „Valamilyen *isten* bizonyosan van”.

A negyvenes évek végén megjelent az *isten* mint kizárólagos forma. A sajtóban és a tankönyvekben is. Az emberek általában azt hitték, hogy a hatalom parancsára megváltozott a helyesírási szabály. Tévedtek. Emlékszem, hogy az ötvenes évek elején megnéztem a szót a helyesírási szabályzatban, s ott a hagyományos kétféle írást találtam. Örök egy 1961-es kiadást, ebben is van nagybetűs *Isten*. A tudomány tehát nem engedett az ideológiai nyo-

másnak. Az iskolában így az akadémiai szabályozással ellentétes írásmódot tanultak, s ki tudja, akadt-e olyan tanár, tanító, aki a diák dolgozatfüzetében az *isten* első betűjét aláhúzta pirossal – ha meg akadt, mi volt a következmény...

Úgy tudjuk, hogy néhány éve a tudomány független a hatalomtól és minden ideológiától. A magyar helyesírási szabályai című akadémiai kiadvány eszerint aggály nélkül veheti kizárólagos alapul a nyelvtudomány útmutatását. Meg is teszi. De a vele ellentétes kisbetűs kezdés tovább él a sajtóban, az írók, költők egy részének tollán is. Lehet, hogy megszokásból, lehet, hogy négy éven át a hivatalossággal való szembeszállás szándékával is. „A szeretet szónak a szánkra vétele majdnem úgy kerülendő, mint *isten*” (Konrád György: Háborúról, békéről. Népszabadság, 1995. március 4.). De láttam *isten*-t a

keresztény istenségre vonatkoztatva konzervatív kiadványban is. Valószínű, hogy a tollforgatók jelentős része tájékozatlan vagy felszínes.

Véleményem szerint a kisbetűs szókezdést két esetben helyénvaló. Akkor, ha a szó valójában nem az *Isten*-re vonatkozik: „Mi az *isten* csinálnsz ott?” Továbbá szitokban, káromkodásokban: „Az *isten*it neki!” (Természetesen fordításokban korlátozatlanul használandó a kis kezdőbetűs *isten*, ha így felel meg az eredeti mű szerzői szándékának.)

A helyesírási szabályok nem tökéletesek, mint általában minden emberi mű. Valószínűleg akad bennük logikátlanosság is. Ennek ellenére ragaszkodnunk kell hozzájuk, világnézetünkre való tekintet nélkül, mert egységes helyesírási nélkül nincs nemzeti íráskultúra.

Bán Ervin

Szórakoztató elütések

Sok fáradtsággal jár együtt a szerkesztői asztalra került szerzői kéziratok egy részének gondozása, fésülgetése. Ha terjedős a dolgozat, akkor „ki kell nyomni belőle a vizet”, ha netán zavaros egyik-másik mondata, akkor nyelviileg világossá, érthetővé kell tenni a benne rejlő gondolatot; más esetben ki kell gyomlálni a fölösleges idegen szavakat és így tovább.

A sok nyelvi hiba javíthatása nem éppen üdítő tevékenység, néha bizony kimeríti a szerkesztőt, ám időnként derűs perceket is szerez az embernek a kézirat, például amikor egy-egy betűelütés nyomán homlokegyenest más, tréfás jelentése lesz a mondatnak; az elütés nyelvi humor forrásává válik. Az alábbiakban bemutatok néhány szórakoztató betűelütést a gyűjteményemből.

Egyszer egy neves pártmunkás a következő mondatot vetette papírra a *Köznevelés* című hetilap számára: „A szocialista társadalom fejlődése megköveteli...” Nyilvánvalóan fejlődést akart írni az illető, de rossz billentyűt ütött le (ő vagy a titkárja). Rákosiék alatt egy ilyen kinyomtatott hibáért ha fejlődés nem is, de roppant szigorú büntetés járt volna.

Ez az eset még a rendszerváltás előtti években történt, a most következő példák azonban egészen frissek, még egyik sincs egyesztendő.

„Könyveim között ott a Gépes Biblia is” – írja egy budapesti tanár. Gépes Biblia? Hát ez meg mi a csoda lehet? A szövegműveletből aztán hamar kiderül, hogy a *Képes Biblia* című népszerű kiadványról van szó. „Őszintén kezdettől fogva foglalkozom pszichológiával” – olvassom egy óvónő levelében. Megálló egy pillanatra: Őszin-

te kezdett? Vajon miért e gyónás? Természetesen nem vallomás következik, csak egy fölösleges betű csúszott oda a *szinte* határozószó elejére, valamiféle freudi, megmagyarázhatatlan indítékából, mint ahogy a fölösleges ékezet is egy másik dolgozatban: „Reggel aztán megfésültem a gyerek haját.”

Nincsen lélektani magyarázat az alábbi géphibára sem, de talán nem is kell a figyelmetlenségen kívül más okot keresni: „Ezután jelentkezett a szegedi tanárképzőbe...”, helyesen: a *tanárképzőbe*, azaz a *tanárképző főiskolára*. Úgy látszik, a *tanár* és a *tantárgy* főnév toldalékos formáit időnként nehéz leírniuk egyeseknek, így lesz a *tanárként* ragos névszóból *tanárként*, a *kedves tantárgya* szerkezetből pedig *kedves tantrágya*. Hasonlóképp meghökkenítő (és derűs) elütés ez is: „Az iskola e tekintetben ingeráz...” Csak a következő mondatból világlik ki, hogy az iskola integrációs szerepéről értekezik a szerző.

Nem volt jó formában annak a dolgozatnak a készítője sem, amelyből három gépelési bakit céduláztam ki: „színevese” (színesen helyett); *szekérelem* (*szakértelmet* kellett volna írni), *készszeggel* (*készszeggel*).

Számos hasonló betűelütést tudnék még ismertetni a gyűjteményemből, de ezek már nem hoznának „sördöntő” változást az írás hitelét illetően, ahogy egy miskolci tanár írta a „sorsdöntő változás” jelzős szerkezetet. Minden bizonnyal egyetértenek velem a *pesti piaristák* is, akiket nemrégiben egy cikkíró „*testi piaristáknak*” nevezett visszaemlékezésében.

P. Kovács Imre

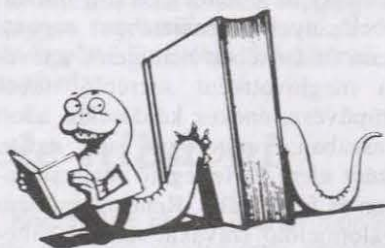
„Öndugájukba dől” szólások

Számos szerkezet van a nyelvben, amelyet a beszélő, az író nem változtathat meg tetszése szerint. Ha mégis megteszi, és eltér ezektől az úgynevezett frazeológiai egységektől, akkor rendszerint zavarossá, értelmetlenné vagy éppenséggel neveltségessé válik a megnyilatkozás. Különösen így van ez a szólásokkal. Nézzünk néhány példát!

Egyik napilap riportjában olvashattuk: „Így aztán azok, akiknek valami lelkiismereti problémájuk lehetett volna ebben az ügyben, az egészre spongyát iparkodtak borítani.” A ma már meglehetősen ritka *spongyát rá!* szólás (jelentése: felejtjük el, ne törődjünk vele!) keveredett össze a *fátylat borít* vagy *vet rá* (elfelejt; el akar felejtetni valamit) frazeológiai egységgel. A mondat leírója vagy egyik szólást sem ismeri pontosan, vagy magát a *spongya* szót nem ismeri. E szó a latinból került nyelvünkbe, már 1519-ből van rá írásbeli adat. Négy-öt évtizede még az iskolában a nebulók spongyával törölték le a palatáblájukról a rossz vagy fölöslegessé vált írást. Arany Jánostól ezt idézi A magyar nyelv értelmező szótára: „A magyart nem lehet csakúgy spongyával letörölni a föld színről.”

Egy másik példa ugyancsak újságból: „inkább kormányozzon a kormány saját ízlése szerint, azzal a tudattal, hogy a ciklus leletével üthet az igazság pillanata.” A publicista e helyt az *ütött valaminek az órája* (valamely cselekvésnek itt az ideje) vagy talán az *ütött a végső órája* (meghal; elpusztul) szólást akarta felhasználni. Mindkét szólásban, ha nem átvitt értelemben vesszük, valóban üthet az óra, az igazság pillanata azonban sem átvitt, sem valóságosan nem üt – innen a zavar.

Némelykor kimondottan mulatságos a szólás megváltoztatásának eredménye: „... nemrég még a legvidámabb barakk kintünető

címekjét érdemeltük ki. Inkább a Coué-módszer sajátos alkalmazásának *öndugájába dőlünk*.” Nos: a *dugába dől* (meghiúsul; semmivé lesz) onnan ered, hogy a hordókészítés sikertelensége esetén a hordó dongái, dugái összedőltek, a kádármester munkája tehát meghiúsult. Lehet, hogy a Coué-módszer említése váltotta ki az értelmetlen *öndugába dől* kifejezést: E. Coué (1857–1926) orvos módszere ugyanis az önszugesztió.

A következő szövegdarab egy világirodalmi folyóiratból van: „Az az ár, amit [helyesen: amelyet] a kormányzó kifizetett érte..., annyi volt, amennyit az abesszin rabnő nyomott a latban.” A *súlyosan esik a latba* szólás értelme: nagy jelentősége van. A régiségben a font 1/32 része, tehát 17,5 gramm súlyú nehezebb volt a lat. E szót a németből vette át nyelvünk. (Van *latolgat* származéka is, hasonlóképpen: *fontolgat*.) A történetben, amelyben a rabnő vásárlása szerepel, s amelyet G. García Márquez-től fordítottak, a kormányzó természetesen annyi aranyat adott, amennyit a nő a mérlegen nyomott.

Nagy ritkán az is előfordul, hogy a szólásban rejlő képet továbbfejleszti a fölhasználó. A 'kényszerűségből megtesz valamit; kénytelen-kelletlen elszenvet valamit' jelentésű szólással így ér el többlethatást egy újságcikk szerzője: „A terhek megosztásában bíztunk, abban, hogy a *békát* nem csak a szakszervezeteknek kell lenyelniük, legalább egy *combot* a munkáltatók is kapnak.”

A szólások használatának zavarai csupán részben tartoznak a nyelvészetre, hiszen voltaképpen a felületességnek, a hiányzó műveltségnek a következményei: *ki mint öröl, úgy arat*.

Büky László

A pancsoló olajbáró és a nadrágszijszűkítés

Pakkot kaptunk. Bár nem vagyunk Nyilas Misik. S az is igaz, hogy ezt a pakkot csak csomagnak nevezhetjük, aminek nemcsak a tartalma más, hanem a jelentése is. Szemünk láttára változott ugyanis a megszorító intézkedési tervek összefoglaló jelölőjévé a szó, s gyakran kap egy jelzőt is: *gazdasági csomag, pánikcsomag, Bokros-csomag.* A megszorítótól egy ugrás a *szűkítő*-ig. Ez a kifejezés ugyancsak az átvitt értelmű jelentésbővülés egyik példjaként szolgálhat, ezt bizonyítja a következő hírlapbeli mondat: „Újabb *pénzszűkítő* intézkedéseket vezet be a Magyar Nemzeti Bank.” S bár „szűkült”, kisebbedett az egyforintos (ez is valós mutatója gazdasági gondjainknak), itt mégsem erre kell gondolni, hanem arra, hogy a korábbinál kisebb összegű hitelhez lehet jutni.

Lehet, hogy a *pancsoló olajbáró* szöke, az viszont biztos, hogy szereti a szökét, de nem a magasat és csinosat, hanem a folyékony halmazállapotút és kizárólag olajban. Mint mindenki tudja, újabban a *szöke, szökítés* szavak kapcsán korántsem a hajra kell gondolni, hanem arra a műveletre, melynek során a fűtőolajból nyernek gázolajat. Ennek az eljárásnak a szakkifejezésévé nőtte ki magát a *pancsolás*.

Ma már az injekciótól sem kell félni, főleg akkor, ha az tőkésített, azaz *tőkeinjekció*. Aki pedig ilyet nem kap, az húzhatja összebb a *nadrágszját* egy lyukkal, ha még nem *karcsúsították* teljesen. Konkret és átvitt értelemben egyaránt.

S a bomba sem robban már mostanában. Természetesen nem a vaklármás bombariadókra gondolok, hanem arra, hogy a *bomba* ma már valamilyen botrányos ügyet jelent. *Gabonabombá*-t robbantott az egyik képviselő, míg a *konzervbomba* az egyik konzervüzem kapcsán ketyegett. Itt már egy kicsit félreérthető lehet: vajon az eredeti vagy az új jelentésben értendő a szó. Mint a rendszerváltás idején. Az *ejtőernyős* szó – emlékezhetünk rá – az (egy)pártapparátusból vezető pozícióba „aláereszkedő” személyt jelentette. Míg nem egy írás címében ezt olvashattuk: *Ejtőernyősök a pártházban.* Hogyhogy? Hisz onnan ugrottak. A megoldás egyszerű: az *ejtőernyősök* itt tényleg *ejtőernyősök* voltak.

Minya Károly

ÉS, ÉSÉS MEG NA MOST

Nyelvművelésünk sokat foglalkozik a helyes és szép beszéd követelményeivel, szabályaival, valamint az ellenük elkövetett vétségekkel. A hibák közt számon tartják a fölösleges szóismétlést is (l. pl. Mai magyar nyelvünk. Szerk. Grétsy László. Akadémiai K., Bp., 80. oldal). Ennek egy olyan megnyilvánulását szeretném ismertetni, amelyre tudtommal még nem hívták fel a figyelmet.

Egyesek beszédében gyakran előfordul ugyanazon szónak egymás utáni ismétlése. Pl.: Jó eredmény, de *ez, ez* jobb is lehetne; Hát *ő, ő* ilyen ember volt, *aki, aki* mindenkor segített a rászorulókon; Persze merni kell *és, ésés* határozott lépésekre van szükség; Mindezért *a, a, a* vezetőség hibás. Bizonyos szavakat főként egyszer ismételnék, de némelykor kétszer, sőt többször is; köztük kisebb-nagyobb szünetet tartanak, vagy nem ritkán az ejtésben összekapcsolják őket. Ilyen szóismétléses mondatokat leginkább közvetlen, oldott hangulatú beszédhelyzetekben és rögtönzött fogalmazásban észleltem. Így hallottam társalgásban, szabadelőadásban, a tömegtájékoztató eszközök kerekasztal-beszélgetéseiben, interjúiban és hasonlóknak. Érdekes, hogy a vizsgált jelenséget az értelmiségiek, a műveltebbek nyelvhasználatában tapasztaltam (másokéban nemigen): a tévben meghívottként szereplő neves színművész, énekes kérdésekre adott válaszában, politológus, író, tanár, lelkes elemző, fejtegető magyarázatában és így tovább. Rendszerint nem fogalomjelölő szavakat szoktak tölteléként ismételnit, hanem pl. egyes kötőszókat (*és, de, mert*), módosítószókat (*hát, nem*), névmásokat (*ami, aki*) stb. E hiba általában nyelvi pongyolasággal, igénytelenséggel magyarázható, csak ritkán egyéb okkal (pl. izgatott lelkiállapottal).

A szóismétlés megítélésekor nyilván számolni kell azzal, hogy néha az élőbeszédben is indokolt, célszerű, és igen sokféle szerepe lehet: kérés felhívás, szigorú parancs nyomósítása (*Ne, ne menj oda!*); valamilyen érzés kifejezésének erősítése (*Jaj, jaj*, hogy zsibbad a kezem); stb. Az irodalmi nyelvben az effajta példák a művészi stílus alkotóelemei. Gondolni kell arra is, hogy a beszélt nyelv frott nyelvhasználatunknál kötetlenebb, több szabadságot enged meg, s e termé-

zetes tulajdonsága folytán benne a szórványos szóismétlés észre sem vehető. De ha valakinek a beszédében elburjánzik és szokásszerűen jelentkeznek, az illető már nem tudja szabatosan, célravezetően megfogalmazni a mondanivalóját. Az effajta szóismétlés káros jelenségként sajnos továbbterjedhet, másokra is átragadhat. Ezért – mint nyelvi szerep és érték nélküli járulékot – kerülnünk kell! Az *ami, ami; hogy, hogy, hogy*-féle fölösleges szóismétlést egy kis figyelemmel, gondossággal könnyen meg lehet előzni.

Sokak beszédére jellemző az *ugye, szóval, hát, kérem szépen, hogy is mondjam* stb.-féle gyakori töltelék-szók, szavajárásai szók használata. Hozzájuk tartozik a *na most* is, amely megfigyelésem szerint manapság egyre jobban terjed. (A teljesebb *na már most* vagy *na most már* változatot kevésszer hallottam, illetve hallom.) Fölösleges elemként ez szintén az értelmiségiek körében divatozik ilyen mondatokban: *Na most én most szeretném megjegyezni...* És *na most* végül volna még valami kérdésem (egy szakmai hozzászólásból). Olykor pedig a megfelelő szót szorítja ki: Tanult, dolgozott, *na most* az történt, hogy mindent félbe kellett hagynia. Vajon itt mit akar kifejezni a *na most*, illetve mi helyett szerepel: *és, de, közben, sajnos?* Nem tudhatjuk. Az is előfordul, hogy a közvetlen, bizalmas hangú érintkezésben járatos *na most* nem az alkalomhoz, nem a közlés jellegéhez illően tűnedezik fel (pl. tudományos előadásban).

A *no* indulatszó népies *na* alakjából és a *most* határozószóból formálódott szókapcsolatnak számos funkciója lehet (pl. biztatás, beletörődés, csodálkozás, fenyegetés kifejezése). Ebben a mondatban biztatást sugall: *Na most te próbáld megoldani a feladatot!*; szolgálhat a figyelem felhívására: *Na most* vegyük sorra a fontos tennivalókat!; fokozhatja a társalgás bensőséges hangulatát; stb. Ha azonban szokásként sűrűn ismétlik, elveszti jelentését, szerepét, és a közlést zavaró töltelékifejezéssé válik. Nyelvápolásunknak tehát figyelnie kell a *na most* szükségtelen, helytelen használatára is.

Kósa Ferenc

És ez mind így hangzott el!

A rádióból nem csupán forrásértékű tájékoztatást kap a közönség a riporterek és a bemondók révén, hanem bizony ők maguk is forrásai nemegyszer nyelvi bukfeneknek. A közelmúlt leleményeiből állítunk pellengére néhányat.

A riportert kérdezi: „az örökgyógyó milyen hagyatékot hagytak maguk után?“, „a testület milyen célkitűzést tűzött ki?“, „megmondaná, hogy néz ki a működése?“, „tájékoztatsz, mi a legjellemzőbb titekre?“, „hogyan tetszik portalanul söpreni?“, „milyen sportban űzik ezt az időtöltést?“, „lesz, aki megkérdezi ezt a kérdést?“

A riportert tájékoztat: „most elkezdődött egy új kezdeményezés“, „Értékelünk ám minden olyan törekvést, amely erre törekszik!“, „Ahhoz, hogy a szavazatok lezajlódhassanak, más is kell“, „A kérdéssel a

nyáron megalakult alakuló ülés már foglalkozott“, „Így tehát az emberek, amikor bemennek a szavazóurnába“, „A kereslet főként a magyar specialitású hungarikumok iránt van“, „A művet meg akartuk zenésíteni, hogy emészthetőbb legyen“, „Az ampullát tegyük bele: gyümölcslének!“

Riportert a politikáról: „Clinton kiállt saját ártatlansága és a felesége mellett“, „A küldöttséggel együtt vacsorázott Csehák Judit, aki nem volt ott“, „A cél a lehető legminimálisabb költséggel a legoptimálisabb útvonalon a legpozitívabb eredményt, az első premiert elérni!“ – Mind ezt csak tulajdon megnyilatkozásuk minősítse: „e tevékenység sziszifuszi sziklát görgetve zajlik!“

Inámi Zsófia

Azt, hogy kinek milyen az anyanyelvtudása, anyanyelvi műveltsége, nem nehéz megállapítani. Mindezt értékelni bölcsesség dolga. Kisebbségi hibákért is inkább elmarasztaljuk azokat, akik hivatásszerűen foglalkoznak a nyelvvél, akik így vagy úgy anyanyelvünkben élnek. Ha a tanár, a színész vagy a tévériporter, a bemondó tájékozatlan, illetve botlik, mindig súlyosabb nyelvünk sérelme, mint ha más valaki hibázik.

Kodály Zoltán már 1937-ben, Gombocz Zoltánra, nagy nyelvtudásunkra emlékezve figyelmeztetett az élöbe-

el a hangzókat beszéde során. Nem mondhat ilyen mondatokat: *Akkó nyitom, Nem tom kinyitani...*

Nyilvánosság előtti megszólalásunkban legfontosabbnak tetsző jegy: a közvetlenség. Ez azonban legyen fegyelmezett közvetlenség, éppen ezért helytelenek az ilyen mondatok: *Aszongya, hogy..., Aszongya a férje is?, Aszontia, Asz mondja, Ne menjen má el...*

„Isten bizony igazat mondtam...“ – esküdjözik a műsorvezető, bár senki sem kételkedett szavahihetőségében. Sem abban, amit később megjegyez: „Nagyon fegyelmezetlen a néző, velem együtt.“ Ez utóbbi önkritikának is megfelel.

Telebingó – tele hibával

széd romlására: „Nálunk semmi beszéd-kultúra, semmi oktatás nincs, sőt a hangzó beszéd alaptörvényei sincsenek tisztázva.“ Bárczi Géza pedig ezt mondta 1965-ben: „mindenkitől, aki a nemzet nevelője, tanár, tanító, színész, ismeretterjesztő – mert mindezek a nemzet nevelői –, de mindenkitől, aki a nyilvánosság előtt szót kér, meg lehet kívánni, hogy irodalmi nyelvénekhez méltó, egységesen szabályozott, szép magyar kiejtéssel beszéljen.“

A nyelvi műveltség terjesztésében nagy szerepe van a televíziónak. A tévé második műsorában szombat estként sugárzott *Telebingó* adás műsorvezetője többször is vét a nyilvános nyelvi szereplés illemtana ellen. Nem mentség az, hogy ez szórakoztató műsor, akkor is be kell tartani anyanyelvünk szabályait, nem nyelheti

Kosztolányi Dezső írja: „A mondat egy gondolat összefüggő, kerekded kifejezése, formai tagolása...“ Semmi féleképpen sem ilyen: *Frankón azt hiszik, nem tudok telefonálni, Tuti, hogy egymást hívják, Nagyon jó helyen kótorászok én itt, Ide teszem a cetlit, Nyereményadó szintén, Hű, de poros, pfü!*

Mások előtti megszólalásunk közüggé vált. Ezért senki számára nem lehet közömbös, mit és hogyan mond.

„Égetően időszerű tehát az általános beszéd-kultúra megteremtése. Persze az út hosszú lesz, mert beszélni nehéz! A magam bőrén tanultam meg, milyen irgalmatlanul nehéz“ – mondja Péchy Blanka. Ez utóbbi figyelembevételét ajánlanám mindazoknak, akik a nézők előtt nyilatkoznak meg.

Gödéné Török Ildikó

Dzsídipi, prodzsekt, produkció...

Híve vagyok az idegen nyelvek megismerésének. Tanult nyelvem elsősorban a román, de ismerem a német, francia, angol és olasz nyelvet is. Diákkoromban, Ó-Romániában iskolai bentlakó voltam, és annak ellenére, hogy szünidőnkön kívül csakis román közegben éltem, tudatvilágomban a magyar, az anyanyelvem uralkodott. A legnagyobb gondot a szakkifejezések okozták, amelyeket román nyelven anyám (végzettsége szerint történelem és magyar szakos tanár) nem ismert. Ezért a román irodalmi és egyéb sajátos kifejezéseket csak román nyelven tanulhattam meg.

Milyen gondjaim vannak ma is a szakkifejezésekkel? Megpróbálok néhány példával érzékelteni.

Gyakran halljuk, főként villámnyilatkozatokban a rádióban és a televízióban a *dzsídipi*-t emlegetni. Angolul e rövidítmenynek a teljes neve *Gross Domestic Product*. A tömegtájékoztatásban rendre elvont, rövidített alakjában nevezik meg, pedig a hallgatóság, a nézők zöme nem ismeri e szakkifejezés tartalmát. Miért szerepjük annyira, hogy magyar megfelelőt – pl. *bruttó hazai termék, nemzeti össztermék* – sohasem mondunk helyette?

A másik bántó kifejezés a *produkció*, amely különösen akkor bántó, ha színházi előadásról van szó. Eredeti latin jelentése szerint: előhozás, megnyújtás. Latinból angolba áttulelve, *production* formában a jelentése: 1. termelés, feldolgozás, előállítás, gyártás; 2. termék, gyártmány; 3. irodalmi mű, alkotás; 4. felmutatás, megmutatás; 5. színrehozás, rendezés. Miért iktattuk ki szóhasználatunkból szinte teljesen az *előadás* kifejezést, amely már 1604-ben bemutatást, szóban való ábrázolást, 1795-ben színelőadást jelentett?

Végül itt van a *prodzsekt*! Ez az angol szó teljesen fölösleges, mert a magyar *terv* és *tervezet* félre nem érthető szavak, amelyek a múlt század eleje óta természetesen élnek a magyar nyelvben.

Nyelvünk megmaradása érdekében fontos lenne, hogy a szakmai fogalmakat szakembereink használják magyarul, áldozzanak rá annyi fáradságot, hogy csak azt vegyék át az idegen nyelvekből, ami elkerülhetetlenül szükséges.

Cseres Tiborné Ülkey Nóra

Helyesírási reformok a német nyelvben – és nálunk?

A Deutschland című folyóirat magyarul (is) megjelent 1995. évi júniusi száma tájékoztatja az olvasót arról, hogy 1996-tól új szabályok lépnek életbe a német nyelvtérületen – tehát Németországon kívül Svájcban és Ausztriában is – a helyesírásban, amely utoljára 93 évvel ezelőtt módosult.

Az új előírás megszünteti az ún. „scharfes s” használatát, s helyette ezentúl két s betű írandó. A szabályzat kiiktatja az idegen szavakból az amúgy sem ejtett h betűt (*Rheuma* helyett *Reuma* stb.), míg az „e”-nek ejtett ph helyett a kiejtés szerinti betű lesz a szabályos (*Strophe* helyett *Strofe* stb.)

A tájékoztató nyomtatékkal hangsúlyozza, hogy a főneveknek nagy kezdőbetűvel való írása megmarad.

Ezekre a változásokra nekünk is föl kell figyelniünk, hiszen hazánkban még mindig németül beszélnek a legtöbben.

De figyelmet érdemel a németek bátorsága is, amellyel évszázados hagyományokhoz nyúlnak, mert úgy vélem, hogy nálunk sem ártana egy kis takarítást végezni helyesírásunk területén. Régóta érlelődik például az *ly* megszüntetése, hiszen ezt ma már mindenütt „j”-nek ejtjük. Elhagyható lehetne azután az idegen szavakban használatos *ch*-nak a *c*-je is (*mechanika* = *mehánika*), az ejtésnek megfelelően. Végül, ha félve is, megemlítem az *x* fölöslegességét, hiszen ez a betű köznevekben kszszel jól helyettesíthető lehetne.

Láng Miklós

Szerzői iskola

Az Ungvári Hungarológiai Központ 1995. október 25–28-án rendezte meg a III. Nemzetközi Hungarológiai Szimpóziumot, amelyen Magyarországról is jelentős számú kutató vett részt. A magyar Művelődési és Köznevelési Minisztérium 9 nyelvész, irodalmár és néprajzos szakembert küldött, ezenkívül még Nyíregyházáról, Miskolcra, Veszprémből és Szombathelyről is voltak résztvevők, előadók.

Az első napon plenáris üléssel kezdődött a tanácskozás. *Lizanec Péter* igazgató a rendező intézmény tevékenységéről számolt be, ismertette és bemutatta az elmúlt években megjelent kiadványokat. A tudományos előadások sorát *Görömbei András* nyitotta meg, aki a kárpátaljai magyar irodalom fő vonásait vázolta föl, az 1945 utáni időszakot értékelte. *Benkő Loránd* Anonymus útvonalképét elemezve azt vizsgálta meg, hogy mennyire reális az a Vereckei-hágón keresztül vezető keleti útvonal, amely a Gesta Hungarorumban rajzolódik ki a magyarok bejövételének leírásakor. Még egy plenáris előadás hangzott el, *Voigt Vilmosé*, aki a reformkori mese- és mondagyűjtéseket foglalta össze.

A továbbiakban szekciósülések következtek. A nyelvészet még kisebb alcsoportokra is oszlott: nyelvek közötti kapcsolatok, lexika és frazeológia, toponímia és antroponímia között válogathattak a résztvevők. Volt még külön irodalmi és etnokulturális szekció is. Kár, hogy a jelent-

kezettek nagy része nem tudott eljönni Kárpátaljára, emiatt az előadásoknak majdnem a fele elmaradt. Tanulságos volt viszont az a kerekasztal-beszélgetés, amelyen a Hungarológiai Központ munkáját és feladatait vitatták meg a szaktudományok képviselői.

A konferencia előtti napon *Danielovics Emni* festőművész kiállításának megnyitására került sor a Hungarológiai Központ épületében. Kellemes meglepetés volt számunkra, hogy az egyik munkanap végén a szervezők a görög katolikus székesegyházba invitáltak bennünket egy szép hangversenyre. A szétesztott magyar nyelvű meghívó szerint az ungvári 2-es számú szerzői középiskola Havasi Gyopár diákkórusának műsorára került sor, amely klasszikus egyházi kórusműveket adott elő. Mi magyarországiak persze nem tudtuk, hogy mi az a szerzői középiskola. A helybeliek magyarázták el, hogy ez egy olyan iskolatípus, ahol nem központilag előírt tanterv szerint tanítanak, hanem az iskola tantestülete határozza meg, hogy milyen tantárgyak, milyen tematikával kerüljenek a diákok órarendjébe. Tehát valójában az oktató tanárok a „szerzői” az iskola tantervének. A szövszerkezet egyébként az ukrán *avtorszka skola* tükörfordítása.

Íme, van új a nap alatt, holtig tanul az ember.

Balogh Lajos

Családi levél

Csak szépen, kicsim!

Elsőszülött kisunokám, az alig másfél esztendőös Orsika rövidebb távollét után újra élvezhette a nagyszülői ház szeretetét. Lankadatlan örömmel totyogott körbe, s mi a Nagykával boldogan szemléltük: lám-lám, már felismeri kedvenc tárgyait és játékeit! Párnás kis kezecskéivel minden bútordarabot megsimogatott.

Hanem később Orsika gondolt egyet! Imbolygó kis lábacskaival a televízió felé tipegett, és kezecskéje a vezérlő kapcsolókra tévedt. Közben hátra-hátranézett. Ki tudja, mire gondolhattott? Talán arra, hogy rögvest dorgáló figyelmeztetésben részesítjük.

De nem így történt! Orsika élénk tekintete legelőször édesanyjának kedves, megnyugtató mosolyával találkozott. A Mami szelíden felemelte mutatóujját: *Csak szépen, kicsim...* – mondta szinte kérlelően, ám mégis hangsúlyozott eréllyel. – *Tudod, csak szépen...*

Nagykával összenéztünk. Mindkettőnket rabul ejtett e kedvesen kérlelő szavak ereje. Mert olyan melegen csengtek, mint amikor a mesebeli öreg király bölcs útravalóval látja el féltett gyermekét.

Tűnődöm az eseményen még ma is: bizony-bizony, így is lehet gyermekünkhöz szólni – szelíden és türelemmel, a szeretőfélő és gyöngéd figyelmeztetés szándékával! Nos, kedves Olvasóm, itt nyomát sem éreztük az efféle tiltó, netán kioktató figyelmeztetésnek: *Ne csináld, te! Ki fogsz ám kapni! Nem szabad! Dá-dá lesz!...* Ugye ismerősek ezek a kissé goromba, gyermeki félelmet gerjesztő, máskor meg közömbösséget kiváltó szavak? Amikor se vége, se hossza a felnőttkorúak fölényes-

kedésének, az ideges hangulatot árasztó lekezelő leckéztetésnek.

Kisunokám kedvesen mosolyogva ismét hátranézett. Most némileg zavarban is volt, meglehet, újabb kedves hangú figyelmeztetésre várt. *Csak szépen...* – ismételte a Mami, nyomtatékat adva a második szónak, ám még több szelídséggel és gyöngéd szeretettel!

Ezen a napon mi, nagyszülők is egyfajta iránymutatót kaptunk a belső családi magatartásra, hogy tudniillik így beszéljünk Orsikával – szépen emberül! És most – immár jócskán de-ressedő halántékkal – azon tűnődöm: valójában mennyi-mennyi lehetőség (és feladat!) van anyanyelvünk ápolására legszűkebb környezetünkben: a családban! Itt mindenekelett a most feleseperedő nemzedékre gondolok. Azokra az utódokra, akik már itt kopogtatnak a jövő évezred kapuján. Óázó panaszhangok, fél-szavak és szavak állnak össze suta, majd egyre érettebb mondatokká. És ugye milyen csodálatos, hogy mi megértjük kicsinyeink kívánságait, megfejtjük álmaikat, vágyaikat?

Csak szépen, kicsim, csak szépen... Milyen jó is lenne, ha mindannyian szívből örülnénk gyermekeink, unokáink első kimondott szavainak! Ha a gyermek kezét türelmetlenül rángató, óvodába siető ingerült anyuka odafigyelne csevegő gyermekére, nem csupán hümmögne, ráadásul még mosolyogva is egy kicsit. Ha a tömegközlekedés, a napi munka és a háztartási teendők gondja-baja közben (vagy legalább: utána) meghallgatnánk kicsinyeinket.

Deák Mihály

Jelentés az anyanyelvi reklámpályázatról

Amikor egy évvel ezelőtt meghirdettük pályázatunkat, ezt írta: „A pályázóktól olyan anyanyelvi tárgyú, nyelvünk helyes, árnyalt használatára buzdító, a nyelvhasználati hibákat, fonákosságokat kipellengérező, szellemesen megfogalmazott, »fűlbemásozó« jelmondatokat, rigmusokat várunk, amelyek valamilyen formában az iskolai vagy az iskolán kívüli anyanyelvi nevelésben is felhasználhatók.” Mivel ennek a műfajnak a rövid, pár soros művecskék felelnek meg leginkább, azt is jeleztük, hogy egy pályázó több reklámot is beküldhet, de legfeljebb húszat.

A pályázók éltek is a lehetőséggel. Összesen ötvenheten küldtek be pályázatot, de ez – az imént mondottaknak megfelelően – nem 57, hanem 658 anyanyelvi reklámot jelent. Mivel a pályázat kiírásakor azt is bejelentettük, hogy megkülönböztetünk felnőtt és ifjúsági kategóriát, érdemes itt megjegyeznünk, hogy a pályamunkák közül 43 tartozik a felnőtt és 14 az ifjúsági kategóriába.

És most következzen az eredményhirdetés! (A bírálóbizottságot hárman alkottuk: **Albert Zsuzsa**, a Magyar Rádió Édes anyanyelvünk című műsorának szerkesztője, **Balázs Géza**, szerkesztőségünk tagja és jómagam.) A bizottság gondos mérlegelés után – mindegyik tagja minden pályamunkát elolvasott és értékelt – egy első díjat (20 000 Ft), négy második díjat (10 000 – 10 000 Ft) és négy harmadik díjat (5000 – 5000 Ft) osztott ki, ezenkívül dicséretben részesített további tizenegy pályázót. A részletes eredménylista a következő.

Az I. díj nyertese **Bárdos József** nagykovácsi tanár, aki Pázmány Péter jellegű művében stílusbravúrok sorozatát mutatta be, **Ady Endre**, **Arany János**, **Balassi Bálint**, **Berzsenyi Dániel**, **Csonkai Vitéz Mihály** és mások modorában dicsőítve nyelvünket s ostromozva a helyes használata ellen vétőket. Legjobb alkotásait – csakúgy, mint a többiekét is – lapunkban is bemutatjuk majd.

A II. díj nyertesei: **Ilosvai Ferenc** egri gyógypedagógus tanár, aki szellemes prózai reklámjelmondatokat küldött be; **Kopiasz Sándor** szolnoki tanár, akinek neve már ismerősen csenghet olvasóink fülében, hiszen lapunkban nemegyszer jelentek már meg versikéi; **Fekesházy Géza** Budapestről, a rajzos pályázatok beküldőinek egyike, sőt legjobbjá; végül **ifj. Kánai András** ugyancsak Budapestről, aki az ifjúsági kategóriában érdemelte ki a díjat (az első díjat ebben a csoportban nem adta ki a zsűri).

A pályázat III. díját ugyancsak négyen nyerték el: **Zentai László** budapesti (Kazinczy-díjas!) tanár; **Gál Magdolna**, aki akár a televízióban is vetíthető, klipszerű reklámok tervével pályázott; **Puskás T. Lili** ny. műszaki előadó, valamint – ez is ifjúsági kategória! – az Anyanyelvűlők Szövetségének **Radnai Tagozata** egy kollektív pályázattal.

Ennyit a díjasokról! S most még felsorolom azoknak nevét, akik díjat ugyan nem nyertek, de a helyzetlen pályázatok közül azért mindenképpen kiemelkedő munkájukkal valamilyen elismerést mégis érdemelnek. Külön dicséretre jogosultak tehát a következők:

Az ifjúsági kategóriában **Kiss Angéla**, Mátészalka; **Farkas Aranka**, Budaörs; **Szabó Ádám**, Fehérgyarmat és **Csik Erika**, Budapest.

A felnőtt kategóriában: **Szalontay Noémi**, Budapest; **Szabó Julianna**, Makó; **Zoltán Hunor-Csaba**, Budapest; **Gömöri Árpád**, Jászberény; **Kiss Sándorné**, Budapest; **Zala Mária**, Budapest; **Balogh Gábor**, Debrecen; végezetül **Faltsyné Ujvári Anna**, Pécs.

Szándékosan szoltam az imént külön dicséret-ről, ugyanis a pusztá dicséret nemcsak nekik jár ki, hanem kivétel nélkül mindegyik pályázónak. S ha már a dicséretnél tartok, hozzátésem: feltétlenül dicséret jár a Diákújságírók Országos Egyesületének (DUE) és a Magyar Reklámszövetségnek, amiért melléálltak pályázatunknak, s a DUE 15 000, a Reklámszövetség pedig 20 000 Ft-tal meg is növelte a díjalapot. Így, az ő segítségükkel tudunk pályázatunkon összesen 80 000 Ft-ot odaítélni a legjobbaknak. Köszönet érte! (A pályázati anyagból szemelvényeket közlünk az Édes Anyanyelvünk lapjain, valamint a Kossuth rádió Tetten ért szavak című műsorának február 19-i adásában.)

A bírálóbizottság nevében:

Grétsy László

HÍREK

1995 októberétől a Duna Televízióban is otthonra talált a „Beszélni nehéz!” műsor. Az ötlet a kolozsvári Aranka György Nyelvművelő Körből indult ki még az év elején, s mivel a Duna Televízió igazgatósága is hasznosnak találta a javaslatot, immár havonta kopogtató szövegjelölő rovata is van a **Nyelvörző** című műsornak a Duna Televízióban **Deme László** és **Kerekes Barnabás** vezetésével.

***

1995. október 14-én a vajdasági Bácskatorpolyán felavatták az ottani születésű költőnek, **Tóth Ferencnek** emléktábláját. Az emléktáblát a Topolyáról Csongrádra költözött szobrászművész, **Dudás Sándor** készítette. Az avatóünnepségen az Anyanyelvűlők Szövetsége Csongrádi Tagozatának számos tagja is részt vett.

***

Mint a televízió, a rádió és a napisajtó is beszámolt róla, az Anyanyelvűlők Szövetségének 1995. december 16-i ünnepi ülésén ketten ismét átvehették a **Lőrincze-díjat**, amelyet évente egyszer ítél oda A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány kuratóriuma. A két jutalmazott ezúttal **Péntek János** kolozsvári egyetemi tanár és **Bachát László** ny. főiskolai tanár.

***

Diáksóder címmel megjelent az a régen várt diáknyelvi szótár, amelyet az Anyanyelvűlők Szövetségének három évvel ezelőtti pályázati anyagából állított össze és szerkesztett kötet **Kardos Tamás** és **Szűts László**. A könyv a *Falukönyv – Ciceró Kft.* kiadásában látott napvilágot.

***

Lidércnyomás címmel megjelentek jeles kollégánknak, **Kovalovszky Miklósnak** az 1944. október 8-a és 1945. január 8-a közötti időszakban írt, vaskos könyvet kitevő naplójegyzetei, amelyek korántsem csak azokhoz szólnak, akik valaha átéltek Budapest ostromát, hanem azokhoz is, akik egy szemtanú személyes élményei révén akarják közelebről megismerni történelmünket. A naplóból 1994–1995 telén a Népszabadság már közölt szemelvényeket, a teljes mű azonban most lát először napvilágot. A könyv az *Argumentum Kiadó* gondozásában jelent meg.

***

95 magyar és 41 külföldi nyelvész életrajzával megjelent az egyébként több mint 14 ezer kortársunk életrajzát tartalmazó *Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1996* című könyv a *Biográf Kiadó* gondozásában.

***

Anyagi nehézségek miatt egyelőre nem folytatódhatnak a közismert ELTE nyelvészeti sorozatok – kaptuk a hírt **Hajdú Mihálytól**, a sorozatok szerkesztőjétől. A *Magyar Névtani Dolgozatok* (kék sorozat) a 140., a *Magyar Személynévi Adattárak* (sárga sorozat) a 99., a *Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok* (bordó sorozat) a 65. kötetnél szakadt meg. Emellett az utóbbi években megjelent még 7 tájszótár (szürke sorozat) is.

***

Ha tavaszi szünet, akkor ismét alkalmazott nyelvészeti konferencia. Ez alkalommal, április 2–4. között Nyíregyházán rendezik meg a hatodik konferenciát.

***

Nyelvészeti segédkönyvek új kiadásban: Helyesírási kalauz címmel **Fercsik Erzsébet** átdolgozott helyesírási gyakorló- és olvasókönyve a *Korona Kiadónál* (590 Ft). Érettségi témakörök, tételek: Magyar nyelv címmel a **Balázs Géza** szerkesztette középiskolai tankönyv harmadik kiadása a *Corvina Kiadónál* (720 Ft), A nyelv és a nyelvek című, **Kenesei István** szerkesztette kötet harmadik átdolgozott kiadása pedig az *Akadémiai Kiadónál* (672 Ft) jelent meg.

***

A középkori kereszténység jelvilágáról február 20-án, a középkori társadalom és hatalom jeleiről március 5-én, az írásjelekről, névjelekről pedig március 19-én hallható előadás a Magyar Szemiotikai Társaság szervezésében az V. kerület Semeleweis utca 1–3. alatt. Az előadások 18.00 órakor kezdődnek, az előadók (sorrendben): **Török József** (Pázmány Péter Katolikus Egyetem), **Bertényi Iván** (ELTE), **Keszler Borbála** (ELTE).

Összeállította: B. G. és G. L.

TÁJÉKOZTATÓ ANYANYELVI TÁBOROK TÁMOGATÁSÁRÓL

Az Anyanyelvpolók Szövetségének az 1996. évi anyanyelvi táborok megrendezésére kiírt felhívására – a tavalyinál szerényebb mértékben – 30 pályázat érkezett. Sajnálatos, hogy az Anyanyelvpolók Szövetségének e célra fordítható pénzügyi kerete nem emelkedett, így mindössze 300 000 Ft elosztására vállalkozhatott a Kuratórium. Ezenkívül lehetőség adódott házikönyvtárak átadására. Bár hét pályázó nem határozta meg a táborozásra fordítandó kért összeget, a többi kérvényező igénye összesen így is mintegy 2,5 millió forint volt. Tehát eleve megoldhatatlan helyzettel szembesült a Kuratórium. Tudjuk, hogy ez a tény nem nyugtatja meg a nem támogatott pályázatok benyújtóit. Vigasztalnak csak annyit ajánlhatunk, hogy ne adják fel a reményt, mert válaszunk ismeretében még időben fel tudnak kutatni más pénzügyi forrásokat.

Ezek után következtek a Kuratórium döntése értelmében az eredmény! Ehhez előljáróban még annyit, hogy azokat a pályázatokat, sajnos, nem vehettük figyelembe, amelyek szándékaik ellenére nem tekinthetők igazán anyanyelvi táboroknak. Szerény lehetőségeink birtokában azokat a pályázatokat sem tudtuk segíteni, amelyek e pályázat sikerétől várták a pénzügyi feltételek első és megnyugtató rendezését. Ugyanakkor előnyben részesítettük a már hagyományt teremtő országos hatáskörű táborok megrendezését, hisz a Szövetség támogatója volt korábban is e kezdeményezéseknek.

Támogatásban részesülnek a következő pályázatok:

- 15. Kazinczy anyanyelvi tábor, Győr
Időpontja: 1996. augusztus 21–27.
Résztevők: középiskolás magyarországi, erdélyi, szlovákiai, vajdasági fiatalok.
A támogatás összege: 70 ezer forint.
- Az Anyanyelvpolók Szövetsége ifjúsági szervezetének és a Beszélni nehézkörzetőknek az országos iktóra, Csongrád.
Időpontja: 1996. augusztus 12–17.
Résztevők: körvezető tanárok, általános iskolások, középiskolások, egyetemi és főiskolai hallgatók.
A támogatás összege: 70 ezer forint.
- „Szép Magyar Beszéd” beszédművelő továbbképző tábor, Békés-Tarhos.
Időpontja: 1996. június 27–30.
Résztevők: magyar szakos tanárok.
A támogatás összege: 30 ezer forint.
- Kárpátalján élő magyar tanárok anyanyelvi tábora, Nyíregyháza.
Időpontja: 1996. június utolsó hete.
A támogatás összege: 50 ezer forint.
- Diákrádiós és diákújságíró anyanyelvi tábor, Tata.
Időpontja: 1996. május 8–10.
Résztevők: a diáklapok és diákrádiók munkatársai.
A támogatás összege: 15 ezer forint.
- Országos beszédművelő tábor, Balatonboglár.
Időpontja: 1996. július közepe.
Résztevők: A Beszélni nehézkörök tagjai, általános iskolások.
A támogatás összege: 30 ezer forint.
- Verseghy verseny anyanyelvi tábora, Szolnok.
Időpontja: 1996. június 23–30.
Résztevők: magyar és külföldön élő magyar ajkú 10–14 éves gyermekek.
A támogatás összege: 35 ezer forint.
- 5 ezer forint értékű könyvjárandékot kap:
- Vita-disputa körök résztvevőinek anyanyelvi tábora, Torockó.
Időpontja: 1996. május eleje
Résztevők: erdélyi középiskolás diákok.
- IRKA tábor (IRKA, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség gyermeklapja) az anyanyelv ápolása és megőrzése érdekében, Beregszász.
- Anyanyelvi tábor általános iskolásoknak, Balatonszemes.
Időpontja: 1996. június
Résztevők: Győr–Sopron–Moson megyei általános iskolások.
- Baja Központi Általános Iskola nyelvművelő tábora, Kárász.
Időpontja: 1996. nyár
Résztevők: általános iskolások.
- Balassi Bálint Nógrád megyei Könyvtár anyanyelvi olvasótábora, Budapest.
Időpontja: 1996. augusztus 11–22.
Résztevők: 14–17 éves középiskolások Erdélyből, Felvidékről, Nógrád megyéből.
- A Talentum Nyolcosztályos Gimnázium anyanyelvi tábora, Tata.
Időpontja: 1996. június 15–22.
Résztevők: általános iskolások.

Anyanyelvpolók Szövetsége

RENDSZERTAN MAGYARÓRÁK

Mit jelent a balsors?

Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnáziumba beiratkozott kárpátaljai, erdélyi, moldvai csángó és délvidéki magyar anyanyelvű tanulók részére tartok „rendhagyó” magyarórákat.

Rendhagyóak ezek az órák, mert azokra az ismeretekre terjednek ki, melyeknek híján vannak, s amelyek tanítására a rendes irodalmi és nyelvtani órákon nem kerülhetett sor. Óráim színessé és érdekessé tettele érdekében kitértem azokra az irodalmi, történelmi, művelődés- és művészettörténeti tudnivalókra is, melyekről feltételezem, hogy diákjaim aligha ismerik. Mindehhez alapul szolgált az Édes Anyanyelvünk jelen és korábbi évfolyamainak számai. A magyar helyesírás szabályai, szótáraink s egyéb segédanyagok.

Szinte rejtvénytörő izgalommal élvezték az alábbi szavak különböző jelentéseit: *átall – átall, fed – fedd, valakié – valakije, fizetés – fizetség, fiú, fia, fiúja, fiuk, fiújuk, fiuké, fiuké, fiuké, egyenlőre – egyelőre, franciakulcs, tribün – tribun – néptribun, etika – etnika és etnikai tisztogatás.*

Jelen világunkból beszüremlett beszélgetésünkbe a napi politikai élet, a szükségesség fogalomtisztázással: *elvtárs, terror, terrorista, diktátor, tirannus, plenáris ülés, shop, butik, szupermarket, díszkont, legális, illegitim, illogikus, illúzió – utóbbiak a hétköznapi életből.*

Ismeretlen volt előttük az *opera* és az *operett* közti különbség, s mit sem tudtak a Bánk bánról, Hunyadi Lászlóról s természetesen Erkel Ferencről sem. Azaz nem elégedhettem meg csupán a személynevek helyesírásával – *Wesselényi, Széchenyi, Széchenyi, Baththyány, Kazinczy, Eötvös* stb. –, ki kellett térnem a névviselő életútjára, emberi nagyságára is.

Egyéb tulajdonfőnevek helyesírásakor szóba került a *Sugárút – Andrássy út – Magyar Ifjú-*

ság útja – Népköztársaság útja – Andrássy út s a névváltozások okai. Magától értetődően tisztázni kellett a *szponzorálás*, a *mecénás* fogalmát, s hogy ki volt *Maecenas*. Kapcsolódott a témához a *harmónia*; harmónia a zenében és az emberek közt, a *diszharmónia*; festészetben a *színharmónia* – s a *harmónium*.

Már megszoktam, hogy ne csodálkozzam azon, mennyi közhasználatú szavunk jelentését nem ismerik, mégis meglepett, hogy bár ismerték Kölcsey Himnuszát, volt, aki nem tudta, mit jelent a *balsors* szavunk. Összevetve a *bal-eselet, balsiker, balhít, baljós, balsejtelem, bal-szerencse* szavainkkal, teljesen világos lett számukra az érteleme.

Elakadtak az *asztal* szavunk összetételeinek értelmezésénél is. Magyarázatra szorultak: *asztalkendő, asztalfő, asztaltársaság, asztaltöbbség, törzsasztal – asztalnok és pohárnok* szavainak a történelemből.

Volt mit magyarázni a következő tulajdonfőneveink helyesírásánál is: *Petőfi híd, Dráva-híd, Lánchíd, Csepel-sziget, Margit-sziget, Margitsziget.*

Miután megbeszéltük az *unszimpatikus, Al-pesek, médiák, legoptimálisabb* szavak helyes alakját és használatát, hetek múltán az egyik diákom hamiskásan rámosolygott és mondta:

- Tanárnő kérem! A tévében tegnap hallottam, hogy a legoptimálisabb...!
- Látom, már megint kutyálkodsz!
- Kutyálkodsz? Mit jelent?
- Azt az ilyen gézengúzokat tudnia kellene!
- Gézengúz? Ezt sem értem...

Mi mást tehettem, sorra vettem az Édes Anyanyelvünk két évfolyamában található, rajzokkal is illusztrált szólásokat és közmondásokat: *egy húron pendül, csúcsstalálkozó, kitérték a szűret* stb., és értelmeztük a *sziszifuszi* munkát is.

Az 1990. évfolyamban talált egyik írás alapján szükségesnek találtam az alábbi szavak jelentésének tisztázását is: *egyházfő – egyházi, (herceg)prímás, bíboros, érsek, püspök*. A helyi, volt kanonoki házakra való tekintettel kiegészítettem a *kanonok* és a *káptalan* szavak értelmezésével is.

Egyik diákom csángó volt, így hát óráim egyikét a csángók történetének szenteltem. Azt a figyelmet és boldogságot le sem lehet írni, amely megmutatkozott szeme csillogásában és magyarázatomhoz fűzött kérdéseiben. Boldogan beszélt családjá és a település lakóinak életéről. Eppen abban az időben jelentek meg újságjaink némelyikében a csángókról írt cikkek. Ezeket kezébe kapva tudatosult benne, hogy az anyaország nem feledkezett meg róluk.

Másik elsős tanítványom Kárpátalja egyik eldugott kis falujából jött. Amikor óvodába járt, ott csak ukránul beszéltek, tilos volt a magyar szó. Magyar nyelvű könyveik sem voltak, így nem ismerte a *j* és *y* betűket. Gondolom, e tények és körülmények nagyon is nyomósítják azt a kezdeményezést, hogy minél több könyvet és tankönyvet juttassunk el Kárpátaljára.

Csendes megelégedéssel töltöttem el, hogy a most szeptemberben Erdélyből visszajött tanítványom – nem felejtve el, amit az elmúlt évben Széchenyiről, Clark Ádámról s a Lánchíd budai hídfőjéről elmondtam – örömmel újságot:

- Egy hete anyukámmal arra jártam, s láttam a 0 kilométerkőt!

Nem adhattam teljes képet évi munkámról. Úgy vélem, nem volt rossz az élet és diákjaim érdeklődése által irányított „tanmenetem”. Hiszem, hogy sokat eltertem az olvasási és beszédképzési, a fogalmazás, a helyesírás és az ismeretgyarapítás területén.

Kadosáné Paál Rika

TANÁCSKOZÁSOK AZ ANYANYELVRŐL

A rádió és a televízió nyelvéről – Szovátán

Erdélyben a földrajzi adottságairól nevezetes Szovátán a Teleki Oktatási Központban tartottak értekezletet november 24–25-én a romániai rádió- és tévészerkesztőségek munkatársai számára. A rendezvényt az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége és a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete szervezte. Meghívottként (hallgatóként) jelen volt több erdélyi szerkesztőség, valamint a bukaresti rádió és televízió magyar adásainak képviselője.

Péntek János kolozsvári tanszékvezető egyetemi tanár, az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének társelnöke a kisebbségi nyelvhasználat gondjairól, a követendő nyelvváltozatról, az úgynevezett magyar standardról beszélt. Arról a nyelvi normáról, amelynek a központi, más szóval: anyaországi változat az alapja. Az erdélyi magyar nyelvváltozatról mint régi értékről szólt, és ennek kapcsán – a helybeliek nyelvi büszkeségét is említve – figyelmeztetett a kisebbségek esetében – tehát Erdélyben is – létező *aszimmetrikus kétnyelvűségre* (a kisebbség kétnyelvű, de a többség nem), eljutva így a kevertnyelvűség, illetőleg nyelvcsere, a nem kívánt nyelvi asszimiláció (nyelvvesztés, beolvadás) kérdéskörének magyarázatához. A

beszélők számára az egyház, iskola, színház, rádió és televízió nyelvhasználata kell legyen a követendő példa – mondta Péntek János.

Erről a követendő példáról a rádióra és televízióra vonatkoztatva tartott színvonalas előadást Wacha Imre, a Magyar Rádió beszédtanára, Bózsöny Ferenc, a Magyar Rádió főbemondója, valamint Stollár Katalin budapesti és Albert Júlia kolozsvári beszédtechnika-tanár. Gereben Ferenc szociológus, a Teleki László Alapítvány tudományos kutatója egyebek mellett a Kárpát-medence magyarságának önazonosság-tudatát vizsgálta. Meggyőző adatai alapján az erdélyi és a vajdasági (!) magyarság az élvonalban van ilyen szempontból. Felméréseit hat ország száztíz településén végezte.

A hozzászólások, véleménynyilvánítások tanulságai így összegezhetők: a rádió és televízió munkatársainak igyekezniük kell elsajátítani a művelt köznyelvi normát hangképzésben, kiejtésben, szóhasználatban egyaránt. Az írott sajtónak is a központi (anyaországi) nyelvi normához kell igazodnia.

Komoróczy György

Kárpátaljaiak Nyíregyházán

Kapcsolatteremtő beszélgetésre érkeztek kárpátaljaiak Nyíregyházára az Anyanyelvápolók Szövetségének meghívására 1995. október 25-én. A helyszín a Szent Imre Gimnázium volt, a házigazdák: Bachát László és Csermely Tibor. *Maróti István* és *Graf Résző* tájékoztatta a résztvevőket a határon túli magyar kapcsolatokkal foglalkozó munkacsoport terveiről. A találkozó résztvevői Kárpátaljáról: *Kapitány Marianna* igazgatóhelyettes (Dayka Gábor Középiskola, Ungvár), *Szalai Borbála* költő, *Zikány Erzsébet* tanár, *Kovács Bertalan* tankönyvszerkesztő, *Kovács Elemér* újságíró. A kárpátaljai delegáció összetétele is jelzi, hogy mely területeken tartják fontosnak az együttműködést: a tanárok az anyanyelvi nevelés idegen nyelvi közegben való hatékonyságát szeretnék növelni, a gyermekversek költője a kötetek folyamatos cseréjét igényli. *Pintér Miklós* a Magyarok Világszövetségétől konkrét munkakapcsolati lehetőségeket vázolt föl. Kapitány Marianna azt kérte, hogy 1996 nyarán a magyar szakos tanárok legalább háromnapos anyaországi továbbképzésen vehessenek részt. Mások az Édes Anyanyelvünk kárpátaljai terjesztését igényelték.

Csermely Tibor

NYELVMŰVELÉSÜNK HAGYOMÁNYAIBÓL

Zsirai Miklós rádió-előadásai, könyv alakban

Mivel régen volt, 40–45 éve, ma már kevesen emlékeznek ezekre az előadásokra. Pedig művelődéstörténeti szempontból különleges figyelmet érdemelnek, ugyanis azokban az években hangzottak el (1947 és 1951 között), amikor Halász Gyulának a húszas évek végén indított nyelvművelő sorozata, az Édes anyanyelvünk a második világháború viszontagságai közepette már megszakadt, abbamaradt, Lőrincze Lajos ugyane című, később országos népszerűsége szert tevő sorozata pedig még nem indult újtára. Még a szakmabeliek is úgy szokták elkönyvelni, hogy a Halász- és Lőrincze-féle Édes anyanyelvünk közti több mint egy évtizedben nem is volt a rádióban – egy-egy alkalmi, egyedi előadáson kívül, amilyen pl. Déry Tiboré volt a háború után – semmilyen nyelvművelés. Most, többek fáradozásának, igyekezetének eredményeként, íme, itt a cáfolat: itt van ez a *Nyelv és rádió* című, szép kis kötet, amely Zsirai Miklósnak az említett időszakban elhangzott anyanyelvi ismeretterjesztő előadásait tartalmazza.

Azt írtam, az érdem többeké. Valóban így van. Legelsősorban is a szerzőé, aki olyan tudományos vétezettséggel – s tegyük hozzá: olyan választékos, igényes formában – szólt előadásáiban anyanyelvünk eredetéről, kialakulásáról, történetéről, nyelvemlé-

keinkről, nyelvünk rétegeiről stb., hogy ezek az előadások majd fél évszázaddal később is kitűnnek szakszerűségükkel, frissességükkel, elevenségükkel.

Másodsorban nagy-nagy elismerés illeti a szerző leányát, Jolánt, aki hűségesen megőrizte a kéziratokat, és Zsirai Miklós halála után évtizedekkel is eszményi menedzsere rajongásig szeretett édesapjának.

Ugyancsak kijár a dicséret a kötet sajtó alá rendezőjének, Fábián Pálnak, mégpedig kétszeresen is: egyrészt gondos munkájáért, másrészt hangulatos, szép bevezetőjéért, amellyel azokhoz is emberközbe hozza Zsirai Miklós alakját, akik a jeles tudóst személyesen nem ismerték, nem ismerhették.

Végül okvetlenül elismerést érdemel a címlapján Zsirai Miklós legsikerültebb portréját hordozó, már külsejével is bizalmunkba férkőző könyvecske felelős szerkesztője, Vándor Ágnes és a felelős kiadó: Szirányi János, a Magyar Rádió elnöke. Ahogy a többi említett nélkül sem, úgy nélkülük sem született volna meg ez a Zsirai Miklósról emlékező, őt a mai olvasók számára fel- és megidéző, kedves kis kötet.

Grétsy László

95-ben: huszonharmadszor

Sátoraljaújhely, 1995. október 20–22.

A magyar művelődéstörténet leglátogatottabb emlékhelye *Széphalom*, ahová *Kazinczy Ferenc* vonzza a látogatókat – írja Kováts Dániel a Kazinczy-emlékhelyek történetéről szóló tanulmányában, majd így folytatja – A vonzerő legerősebb tényezője a sír, ahol „a szent öreg” hamvai nyugszanak felesége, gyermekei körében. Figyelmet kelt az egykori otthon helyén, a dombon álló *emléksarnok*, amelynek falai között gazdag gyűjtemény idézi fel Kazinczy életútját. Kedves környezetet teremt mindehhez a *park*, ugyan legöregebb fáival is alig emlékeztet az egykori gazda ízlésére, mégis egységes keretként övezi a zárandokhelyet. És ott áll a legkisebb fiú, *Kazinczy Lajos szobra*, akinek csontjai nem kerülhettek haza szülőföldjére az aradi sírgödörből, de akinek alakja mégis üzeni, hogy volt az apának méltó folytatója családján belül is. – A családon kívüli folytatók pedig azok, akik évenként összegyűltek az Édes Anyanyelvünk nyelvhasználati verseny országos döntőjére, 1995-ben már huszonharmadszor.

Örvendetes, hogy felvidéki, erdélyi, kárpátaljai és vajdasági tanulók is jelen lehettek a versenyen és sikeresen szerepeltek. Sajnálattal tapasztaltuk viszont, hogy a hazai szakmunkás kategóriában Nógrád és Veszprém megye diákjait senki sem képviselte.

A második napon a szóbeli szereplés következett. Három téma közül lehetett választani: Példaképem (vallomás), „Légy híve rendületlenül...” (megemlékezés a honfoglalás évfordulóján), Milyen könyveket küldjünk határon túli magyar barátainknak, illetőleg...várunk magyarországi barátainktól? (vitaindító). Legnagyobb arányban az 1. téma nyerte meg a diákok tetszését. Tanulságos vallomások hangzottak el az említett példaképekről, akik között első helyen az édesanya szerepelt, őt követték: Ady, Kazinczy, Jókai, Kosztolányi; Cézár, Napóleon, Jé-

zus; továbbá egy-egy nagymama, nagypapa, édesapa, testvér is. Amennyire pozitívan értékelhető az anyaideál, annyira figyelmeztető az egypólusú családkép. A honfoglalásra emlékezve nemcsak történelmi visszaillesztést adtak a szereplők, hanem előre is tekintettek. Szerencsére kevés frázis hangzott el. Három figyelemre méltó megállapítást idézünk is: „Őseink példáját nem szabad figyelmen kívül hagyni.” – „Ha eladjuk a bölcsönket, a sírunk is kiátkoz.” – „Ma is a magyarság léte van veszélyben.” A könyvküldés-sel kapcsolatban helyesen gondoltak tankönyvekre, szépirodalomra és szakkönyvekre egyaránt, sőt gyermekirodalomra, folyóiratokra, szótárakra is.

Példamutató szereplésükért emlékplakettet és pénzjutalmat kaptak a következők: *Baranyai Péter* (Hefele Menyhért Szmki, Szombathely), *Demeter Éva* (Eminescu Tanítóképző, Marosvásárhely), *Dömötör András* (Zrínyi Miklós Gimn., Zalaegerszeg), *Elek István* (Kempelen Farkas Szmki, Komárom), *Görög Hajnalika* (Eminescu), *Gyarmati Mónika* (Radnay Béla Gyors- és Gépiró Szakisk., Bp.), *Gyórfy Andrea* (Babits Mihály Gimn., Bp.), *Huszár Melinda* (Gimn., Szenc), *Illés Gabriella* (I. Béla Gimn., Szekszárd), *Kovács Zsuzsa* (Fáy András Gép- és Gyorsíró Szakisk., Miskolc), *Kozsa Andrea* (Bajza József Gimn., Hatvan), *Krajnyák Edit* (118. Sz. Szmki, Szerencs), *Mikula Anna* (Bárdos László Gimn., Tatabánya), *Nemes Edina* (Mezőg. Szmki, Eger), *Nyíri Krisztina* (Vendéglátóip. Szmki, Bp.), *Orosz Henrietta* (Sipkay Barna Szmki, Nyíregyháza), *Papp Tamás* (Élelmiszerip. Szmki, Nyíregyháza), *Papp Viktória* (Ságvári Endre Gyak. Gimn., Szeged), *Sulyok Zsuzsanna* (Közg. Szki, Veszprém), *Szabó Ágnes* (Szege-di Kiss István Ref. Gimn., Békés), *Szilágyi Margit* (Thúry György Ker. Szmki, Nagykanizsa), *Tógyer*

Tisztelt Szerkesztőség!

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik lehetővé tették számomra, hogy az 1995. október 20–22. között rendezett sátoraljaújhelyi Édes Anyanyelvünk Országos Nyelvhasználati Versenyen részt vegyek, és életre szóló élményekkel térjek haza. Ez a három nap sok újdonságot nyújtott nekem. Élmény volt azokkal az emberekkel találkoznom, akik küzdenek az anyanyelv tisztaságáért, megőrzéséért, és akikre én mint nagy tekintélyekre nézek fel. Tapasztalatokat gyűjtöttem, a verseny pedig felrázott fásultságomból, és egy kis életerőt adott. Rájöttem, hogy ezen a pályán érdemes továbbhaladni, mert a sok veszélyesség és szélmalomharc mellett tartogat örömet is. Továbbá szeretném megköszönni, hogy ennyi barátot szerezhettem, akik e három napot csodálatossá és felejtethetlenné tették. S nem utolsósorban köszönet a nevelőknek, a zsűritagoknak, a kísérőtanároknak, a szervező sátoraljaújhelyieknek is... Úgy érzem, nemcsak én vagyok hálás mindezekért, hanem sokak nevében írtam meg ezt a levelet. Remélem, a verseny és a folyóirat sokáig él majd, és munkálkodik a magyar nyelv védelmének érdekében. Ehhez kívánok további sikeres és eredményes munkát.

Mikula Anna
(Vértesszőlős, Homok u.
22.)

Edina (Krúdy Gyula Gimn., Nyíregyháza), *Tóth Emőke* (Mikes Kelemen Líceum, Sepsiszentgyörgy), *Weiner Mónika* (Táncsics Mihály Gimn., Siklós).

Emlékplakettet és pénzjutalmat kaptak tanítványaik eredményes felkészítéséért: *Nagy Zoltánné*, a siklói Táncsics Mihály Gimn., tanára és *Kerekes Barnabás*, a budapesti Radnay Béla Szakközépiskola tanára.

Graf Rezső

Anyanyelv – álomnyelv*

Milyen ember az, akinek gazos a kertje, metsetlen a szőlője, pecsétes, feslett a ruhája, fésületlen a haja? Az ilyen ember hanyag, gondozatlan, lompos, szennyes. Nem szívesen vagyunk a társaságában.

És milyen ember az, akinek a beszéde kusza, zavaros, követhetetlen, érthetetlen? Az ilyen embert már kevésbé szoktuk elítélni, pedig talán több kárt okoz, mint az, aki önmagát nem tartja rendben. Hiszen nemzeti kincsünket, évezredek örökségünket, megtartó támaszunkat rongálja az, aki vét nyelvünk törvényei ellen, aki bepiszkolja nyelvünk szépségét.

Manapság pedig a magyartalanul érzők, a magyartalanul gondolkodók és a magyartalanul beszélők elektronikus hatalmának korszakában egyre nagyobb a nyelvünket fenyegető veszedelem. Eppen ezért, olyan szükségünk van minden nyelvünket, beszédünket, kiejtésünket védő, ápoló, szépítő alkalomra, mint egy falat kenyérré.

Hogyan szolgálhatjuk anyanyelvünket?

Mindenekelőtt úgy, hogy *szeretjük!* Engem mindig elkésért, mikor nyelvészeink öltre mennek, nyelvháborút vívnak a magyar nyelv eredetéről. Doktori disszertációk témájának való ez, de szeretetünket nem befolyásolhatja. Hiszen anyánkat sem aszerint szeretjük, hogy milyen eredetű, milyen származású.

Édes anyanyelv – vagy *édesanya-nyelv*. Lőrincze Lajos kifejti valahol, hogy eredetileg *édesanya-nyelv* volt – hiszen tőle tanuljuk. Ebből lett az *édes anyanyelv*. Lőrincze tanár úrnak bizonyára igaza van, hogy nyelvtörténetileg így fejlődött ki *édes anyanyelv* szókapcsolatunk, számomra inkább szép jelkép: akárhogyan vá-

*Elhangzott az Édes Anyanyelvünk nyelvhasználati verseny döntőjén Sátoraljaújhelyen, 1995. október 21-én. A szerk.

lasztom el, a nyelvünk iránti szeretet nyilvánul meg benne.

De nem elég a nyelvet szeretni, *tudni* és *ismerni* is kell. Mégpedig nem akárhogyan, nem csupán úgy, hogy valamiképpen elmakogjuk, elhebegjük, elvartyogjuk. Hiszen úgy-ahogy, többé-kevésbé, felibe-harmadába mindenki beszéli nyelvünket, de az igazi ismeret ennél sokkal mélyebb. Nemcsak szavainkat kell ismer-nünk, hanem azt is, hogy miképpen fűzzük belőlük a legszebben a mondatokat. Ezenkívül pedig: miként hangsúlyozzuk, hogyan vegyük a levegőt, van-e zenéje beszédünknek?

Kodály Zoltán, akinek félelmetesen kifinomult hallása volt, így vallott erről: „Semmi sem jellemző annyira egy nyelvre, mint sajátos hangzása. Olyan ez, mint a virág illata, a bor zamata, a zománc, az opál tüze. Megismerni róla a nyelvet már messziről, mikor a szót még nem is értjük. Minden nyelvnek megvan a maga hangzása, tempója, ritmusa, dallama, egy-szóval rendje.”

Tisztelt ünneplő közönség!

Szeretni és ismerni kell tehát a nyelvet, de nem elég csak szeretni és ismerni. *Ápolni* is kell és *művelni*, mint a szőlőt, a gyümölcsöst, mint a virágoskertet. Távol kell tartani tőle minden káros hatást, le kell metszeni minden torz kinövést. De üveg alá sem szabad tenni, mert elhal, megporosodik, elszakad az élettől. Okosan, bölcsen kell óvni a nyelvet, mert akkor szolgálja igazán a társadalmat, a nemzetet.

Hiszen a nyelv nemcsak a gondolatok közlé-sének eszköze, hanem egyúttal fegyver is. Fegyver a nemzetiségi sorban élő magyarság számára a megmaradásért vívott harcban. Fegyver az önmagát újjáépíteni kívánó nemzet számára a társadalmi demokrácia szolgálatá-ban.

A Bibliában a korintusiakhoz írt első levél 14. részében olvassuk: „Mert ha a trombita bizony-talan zengést tévesen, kicsoda készül a harcra? Azonképpen ti is, ha érthető nyelven nem beszéltek, mimódon értik meg, amit szóltok.” Szüntelenül ápolnunk kell nyelvünket, hogy jól szolgáljon. Ne felejtjük el, hogy a magyar nyelv csaknem egy évezrede csupán csiszolódott, de nem változott meg annyira, hogy ne ér-tenénk meg a Halotti beszédet, vagy a Tihanyi alapítólevél nyelvét. Csiszolódott, mint a gyémánt. Olyan is a fénye, a tündöklése.

A magyar nyelv sokszor kényszerült arra, hogy búvópatakként eltűnjön a szemünk elől, ha nem is a föld, de a lélek mélységeibe. A moldvai csángók között járva, ahol már évszázadok óta nincs sem magyar iskola, sem magyar mise, megkérdeztem egy idős embertől, hogy milyen nyelven beszél szívesebben: magyarul vagy románul? Azt válaszolta, hogy mindkét nyelven egyformán szívesen beszél. Ekkor megkérdeztem tőle, hogy melyiket tekint-i anyanyelvének? Azt válaszolta, hogy neki mind a kettő anyanyelve. Végül azt kérdeztem tőle, hogy milyen nyelven szokott álmodni? Magyarul – válaszolta. Ilyen mélységekbe hű-zódhat vissza kényszerűségből édesanyánktól tanult nyelvünk.

Ennek az anyanyelvi vetélkedőnek egyik fő érdeme, hogy fiatalok vesznek benne részt. Nem lesz belőlük nyelvész – vagy csak véletle-nül –, de olyan tanárok, orvosok, mesteremberek lesznek, akiknek fontos a nyelv, és akik szeretik és ismerik anyanyelvüket.

Másik jelentősége, hogy a hazai fiatalok mellett a határon túliak is itt vannak. Hiszen a közös történelmen, közös kultúrán kívül anya-nyelvünk az, ami összeköt bennünket: határokkal szétszabdalt magyarokat.

Erősödjék, válják eltéphetetlenné ez a ka-pocs, anyanyelvünk szép kötéléke.

Diktátum és tesztlap Helyesírási verseny Egerben

Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola magyar nyelvészeti tanszéke december 1–2-án rendezte meg kilencedik alkalommal a pedagógusképző intézmények leg-jobb hallgatóinak részvételével a Nagy József Béla orszá-gos helyesírási versenyt.

A versenynapot szakmai tanácskozás előzte meg. El-sőként *Fábián Pál* vizsgálta meg előadásában a magyar helyesírás értelemtükrözőtét szerepét történeti visszate-kintéssel, majd szólt a földrajzinév-írás néhány kisebb kérdéséről. *Laczkó Krisztina* a grammatika és a helyes-írás kapcsolatát elemezte, különféle példákkal illusztrálva fejtegetéseit. *Tolcsvai Nagy Gábor* a nyelvi norma és a helyesírás összefüggéseit taglalta.

December 2-án, szombaton a döntőben 22 hallgató képviselte a tudományegyetemeket, tanár- és tanítóképző főiskolákat. A pozsonyi és a kolozsvári tudományegyetem csapata is benevezett a versenybe.

A döntő feladatai között szerepelt egy összefüggő szö-veg diktátumként, valamint két, különféle típusú gyakorla-tokat tartalmazó tesztlap. Mindezeket *T. Urbán Ilona*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatár-sa készítette el.

A jól felkészült hallgatók közül a következők szerepel-tek a legsikeresebben: *Dudás Györgyi* (KLTE), *Barabás Edit* (Budapesti Tanítók. Főisk.), *Szijártó Tímea* (Vitéz Já-nos Római Kat. Tanítók. Főisk.), *Tamai Beáta* (ELTE Ta-nárk. Főisk. Kar), *Patai Ágnes* (Eszterházy Károly Tanárk. Főisk.), *Lipódi Ildikó* (Csokonai Vitéz Mihály Tanítók. Fő-isk.).

A versenyzők, a zsűri és a vendéglátók a jövő évi vi-szontlátás reményében búcsúztak egymástól, hisz az 1996-os döntő a verseny történetében 10 éves jubileumi ünnep is lesz egyben.

Bozsik Gabriella

Nagykorúak lettünk! Az Édes Anyanyelvünk 18. éve áll a nyelvművelés szolgálatában.

PONTOZÓ

Legelőször is az 1995. évi 4. számunkban közölt rejtvények helyes megfejtését adjuk meg.

I. Négyfejű szavak. 1. Bárka – márka – párka – zárka. 2. Daru – saru – szaru – zsaru. 3. Burok – hurok – murok – szurok. 4. Csapos – Kapos – lapos – napos. 5. Csárda – dárda – járdá – zárda.

II. Fordítsa meg! 1. Rézsut – Tuzsér. 2. Alatta – Attala. 3. Csép – Pécs. 4. Drága – Agárd. 5. És – Sé. 6. Aknáz – Zánka. 7. Köt – Tök. 8. Dácsa – Ac nád. 9. Dal – Lad. 10. Pala – Alap. 11. Levél – Tevel. A kezdőbetűkből összeolvasható szó: tapasztalat.

III. Lóugrásban. Kora márciusi napsugár.

IV. Tíz kicsi tévéműsor. 1. Nap-kele. 2. Esti kérdés. 3. Híradó. 4. „... az én várom”. 5. Csellengők. 6. Testközelen. 7. Üzlet. 8. Cimbor. 9. Múza. 10. Régiók.

V. Sánta Ferenc a nyelvről. Sok mindent hagy örökül egyik nemzedék a másikra – de mind között legfontosabb a nyelv.

Azok közül a megfejtők közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez elegendő 90 pontot, a következőknek kedvezett a szerencse: Bérciné Iváncsics Etelka, Mosonmagyaróvár, Radnóti u. E/2 (9200); a borjádi Általános Iskola Beszélni nehézkörének tagjai, Borjád (7756); Goda Alfréd, Jászárokszallás, Mátyás király u. 16. (5123); dr. Horthy György, Budapest, Zsélyi Aladár u. 23. (1165); Kőrödi László és neje, Berekfürdő, Váci Mihály u. 5. II. lh. fszt. 1/a (5309); Mittermayerné Mag Mariann, Budapest, Kerék u. 26. V. 24. (1035); dr. Osváth Márta, Tata, Szilágyi Erzsébet u. 80. (2890); Révész Zsuzsa, Sárvár, Újsziget u. 3. (9600); Szauter János, Kalocsa, Honvéd u. 12. (6300); Szemere Brigitta, Nagyvenyim, Petőfi sor 3. (2421). Nyereményükhöz, a Diáksóder című ifjúsági nyelvi szótárhoz, amely az Anyanyelv-ápolók Szövetségének három évvel ezelőtti pályázatán alapul, ez úton gratulálunk.

A Pontozó újabb feladatai

I. Rádióműsor-betűzgető. 1995. évi 4. számunk Pontozó rovatában – tehát éppen abban, amelyeknek megfejtéseit az imént adtuk meg, alig néhány sorral feljebb – tíz tévéműsor címére kellett rátalálni a belőlük készített anagrammákból. A feladat most ugyanaz, csakhogy ezúttal nem tévé-, hanem rádióműsorok címét kell kiolvasni az anagrammákból. Vajon megint sikerül-e? A megfejtésért műsorcímenként 2 pont, összesen tehát 20 pont jár.

- Hús kohó .....
- Áradás .....
- Meszel .....
- Kérészek .....
- Nyulam arab .....
- Álhó .....
- Erős kehely .....
- E kis róka int .....
- S álca a zsabód .....
- Első e káromlás .....

II. Számok és betűk. Az ábrában minden számnak egy betű, illetve betűjegy felel meg. Ha olvasóink megfejtése helyes, eredményül Petőfi Végszó ***hoz című verséből kapnak egy megálapítást. Megfejtése 20 pont.

Hazai táj: 16 47 3 21 11 48 22 2 43
Az USA szövetségi állama: 5 24 15 39 19 27 8
A társadalom alapja: 49 20 14 33 53 1
Egykori germán néptörzs: 9 44 18 47 7 23
Érdemes, megbecsült: 45 40 36 47 12 52 42 29 13 37 3
Védőeszközünk: 51 54 28 41 12 30 32
Rövid cikk: 4 43 35 50 34 6 17
Tészta jelzője lehet: 38 25 46 35 26
Nyelvjárásiasan paszuly, sőt fuszulyka: 10 23 31

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14		15	
16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26		27	28	29	30	31	32
33		34	35	36		37	38	39
40	41		42	43	44	45	46	47
48	49	50	51	52		53	54	

III. Oda-vissza! Az itt következő mondatok mindegyikének két kipontozott része is van. Ebből az első mindig egy, a pontokkal azonos számú betűből álló, közismert utónév, a második pedig ugyanaz a betűsor, de megfordítva. Ennyi segítség után ugye sikerül megtalálni a kipontozott keresztnéveket? (Megfejtése 2–2 pont.)

- ..... szülei az állomáson várta .....
- ... lánya egy kissé kor ... n
- ..... kel mindig szívesen útra ..... k
- ..... kávé d ..... is konyhájában
- ..... bősége ..... esíti a kávéját
- ..... lámpalázás, s ez erő ..... tolja előadásában
- ..... a fal mell ..... asztotta kerékpárját
- ..... erősködik, hogy illet ..... m mond
- ..... kabátján a p ..... gáns
- ..... büntetése majd cs ..... lik végre

IV. Oszloprejtvény. A meghatározásoknak megfelelő szavak beírása után az ábra középső részében bekeretezett oszlopban főlülről lefelé folyamatosan összeolvastva egy nagy magyar költő neve és egy híres versének címe alakul ki. Ezt tessék beküldeni! A helyes megfejtés 15 pontot ér.

- Angol fizikus, kémikus (1791–1867)
- „A tintásüveg” hőse
- Békés
- Szakképzett karbantartó
- Államhatalmi jogszabály
- Csendesen visszahúzó
- A mulatságok ideje
- Üdülő
- Hátát erősen meggörbíti

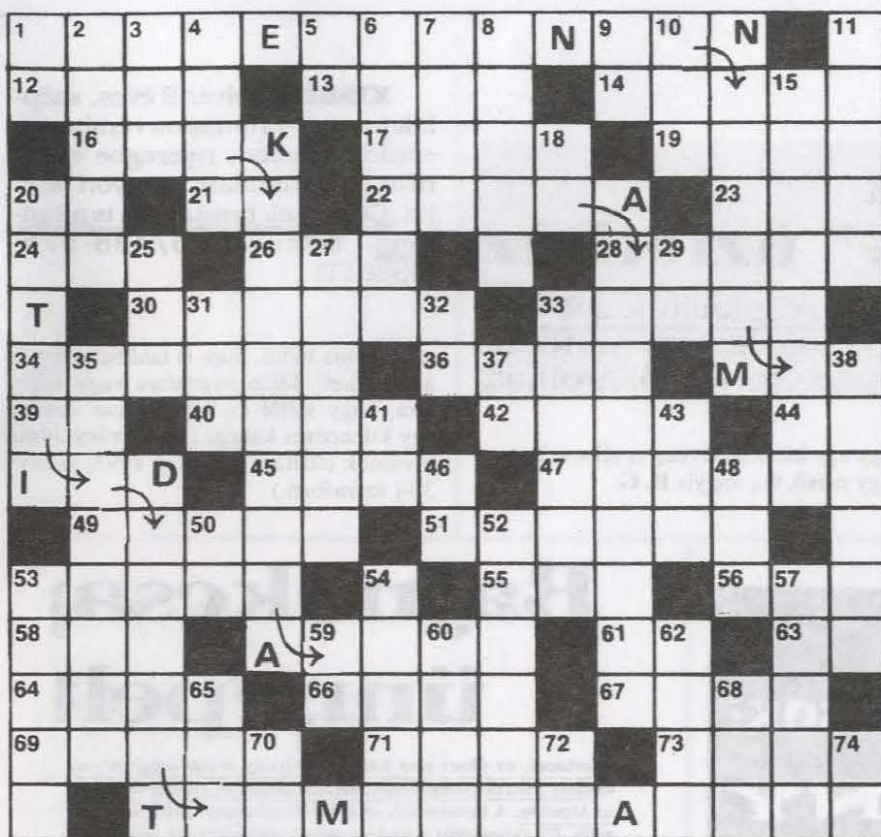
V. Zsirai Miklós a nyelvről. Keresztrejtvényünk fő soraiban ezúttal a négy évtizeddel ezelőtt elhunyt jeles nyelvudósnak, Zsirai Miklósnak egy anyanyelvünkre vonatkozó szép mondatát idézzük. Ezt tessék beküldeni! (Megfejtése 25 pont.)

Az e számunkban közölt rejtvények együttes értéke 100 pont, de már 85 elegendő ahhoz, hogy valaki részt vehessen megfejtésével a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. A megoldásokat 1996. április 1-jéig kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 122.

Minden kedves megfejtőnek jó szórakozást és sikeres megfejtést kívánunk a rejtvények készítői:

Dékány Erzsébet (I.), Doroszlai Elekné (III.), Házy László (IV.), Láng Miklós (II.), Schmidt János (V.)

VALLOMÁS

VÍZSZINTES: 1. Zsirai Miklós vallomásának kezdő szavai. 12. E sportágban nem az edző, hanem a játékos dönt! 13. Sanyi, Londonban! 14. Cukorrépát ritkít. 16. A vallomás harmadik része. 17. Módosított zenei hang. 19. Svájci mondahős (Vilmos). 20. Emelet, röv. 21. Azonos magánhangzók. 22. A vallomás negyedik, befejező része. 23. Luxemburgi, francia és osztrák autók jelzése. 24. Lőleledel 26. ... victis!: jaj a legyőzötteknek! 28. Száz forintnak ennyi a fele! 30. Direkt termő fekete szőlő, illetve az ebből készült bor. 33. Barabás Tibor kisregénye. 34. A hunok fejedelme. 36. Észtországhoz tartozó sziget a Balti-tengerben. 39. Ezen a napon. 40. Külszínről nyitott (vízszintes) bányavágat. 42. Hajójavitó medence. 44. Féljegy! 45. Kendertörő eszköz. 47. Göcseji patak, a Kerka bal oldali mellékvíze. 49. Hízik, gömbölyödik. 51. Csodás történetet mondó. 53. Az utolsó pap adja fel! 55. Határozórag, a -leg párja. 56. A görög ábécé 19. betűje. 58. Gyepelő, tájszóval. 61. Innen máshova. 63. Harmadrész! 64. ... Horizont; Brazília Minas Gerais szövetségi államának székhelye. 66. Hatvanpercenyi. 67. Amadé ...; zongoraművész és zeneszerző, Liszt Ferenc mecénása (1783–1845). 69. Női név. 71. ... Vid; kiváló magyar vitéz Zrínyi Szigeti veszedelem c. eposzában. 73. De még mennyire!

FÜGGŐLEGES: 1. Saint, röv. 2. Ritka női név. 3. Szántóeszköz. 4. Jelfogó berendezés. 5. A tantál vegyjele. 6. Táplálék, élelem. 7. Izraeli politikusnő (Golda). 8. Régi eredetű férfinévünk. 9. Középen egyező! 10. Holland politikus, 1977–1982 között hazája miniszterelnöke (Andries A. M. van). 11. Gyorsan párolog. 15. Emlékezetéből kihagy. 18. Belső mozgás! 20. Zsirai Miklós vallomásának második része. 25. Pásztortánc kelléke. 27. A nyugati gótok királya, elfoglalta és kirabolta Rómát. 29. Te és társaid. 31. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, röv. 32. Ódakezdet! 33. Nem koronázó vármegye volt! 35. Iskolai helyiség. 37. Ajándékoz. 38. Italízesítő! 41. Bodri lakja. 43. Főzeléknövény. 46. Róma közepe! 48. Barnászörös. 50. Föntről. 52. Sportolót súlyosan megbüntet. 53. Mell, mellkas. 54. Kétkerekű taliga. 57. Gladiátorok küzdőtere. 59. Állóvíz. 60. Kelet-ázsiai pénz- és súlyegység. 62. Kortárs színművész (József). 65. Őszi hónap, röv. 68. USA-beli színésznő (Doris). 70. Azonos zenei hangok. 72. Középen sima! 74. Hegyes cipézsorszám.

Schmidt János

Az anyanyelvi reklámpályázat anyagából

Nem minden idegen szó fölösleges a magyar nyelvben, de minden fölösleges szó idegen tőle.

*

A hadaró beszéd olyan, mint egy kereplőn előadott szimfónia.

*

Legyünk itthon a nyelvünkben is otthon! Cseréljük végre magyarra a meg nem honosított idegen elnevezéseket!

*

A „gügyögő nyelv” anyanyelvünk kerti törpéje.

*

Szókinszünk a legszemélyesebb tulajdonunk. Egy életen át gyarapítjuk, és minél többet adunk át belőle másoknak, annál gazdagabbak leszünk magunk is.

*

Szerény batyú anyanyelvünk, amit születésünkkor kapunk. Minél többet pakolunk bele életünk során, annál könnyebbnek érezzük.

*

Lehet a trágár beszéd kortűnet, de nem engedhetjük, hogy kordivattá váljon.

*

A nyakatekert vagy hivataloskodó beszéd olyan, mint egy hínáros, zavaros tó. Benne elvesz a beszélő, s magával rántja védtelen hallgatóságát is.

*

A bürokrácia nyelve azért nem közérthető, mert a mögötte megbúvó szándék nem is akarja, hogy az legyen.

(Részletek Ilosvai Ferenc II. díjas pályázatából)

NYELVÉSZ-LELETEK, NYELV-ÉSZLELETEK

Üdvözli Önt a "G" üzletház

1000m²-en luxuskivitelezettűvé
kialakított 33 üzletben mindent
egy helyen megvásárolhat.

Az is luxus ebben a luxuskivitelezettű-ben, hogy egy kicsit nyelvilleg is túl van bonyolítva. Elég lenne: *luxus kivitelű* is – tanácsolja egy másik G., vagyis B. G.

KISBÉRI félvér 9 éves, szép-
lak kanca, 4 hónapos vemhesen
eladó. Kocsiba, nyeregbe egya-
ránt kifogástalan, nagyon sze-
lid. Gyerekek tanítására is alkal-
mas. Telefon: 96/428-575.
(63301T)

Jó volna tudni, mire is taníthatja egy ló
a gyereket! Talán nyertésre vagy éppen
arra, hogy mitől és hogyan lesz vemhes
egy kilencéves kanca? (Gyulaváry János
olvasónk találta a Kisalföld 1995. október
30-i számában.)

DISCO
SZTÁR LEMEZLOVASOK:
Dj BÁRÁNY
Dj KICSI

DJ Bobo után minden disc-jockey (ejtsd: dídzsáj, lemezlovas)
DJ vagy Dj + név sorrenddel nevezi meg magát. Dj Bárány és Dj
Kicsi nem is sejtí, hogy egy újabb magyartalan grammatikai vál-
tozás elindítói. Üzeni nekik „szerkesztő vagy nyelvész Balázs”,
Fotó Háber és Városliget Opel rokona.

Bajnokcsaj ünnepelt

Spartacus, az ókori pun hadvezér bizony óriási meglepetést
okozott a derék rómaiaknak, amikor elefántos seregével átkelt
az Alpokon. A történészek eme hadicselekményt azóta is emle-
getik. De mégmielőtt a kedves olvasó megkérdezné, miért ke-
rül a sportoldalra a história, meg kell mondanom: egy mostani
Spartacus is valami hasonló bravúrt vitt véghez, mint jeles ókori
névadója.

Nem csodálhatjuk, hogy meglepődtek a rómaiak: hogy buk-
kant elő a jövőből ez a trák, aki ráadásul punnak adja ki magát?
Meglepetésükben bizonyára fel is kiáltottak: Spartacus ante por-
tas! (A Halasi Tükör 1995. június 28-i számában akadt rá Balogh
Lajos kiskunhalasi olvasónk.)

A Budaörsi és Gazdagréti út
sarkán lévő, [REDACTED] m²-es telek
- üzlet és irodaház építésére
vonatkozó építési engedéllyel -

Van ugyebár az örs és az Örs (utótagban -örs és -örs). Ezeknek fölcseréléséből jött
létre a fenti helytelen forma. Tehát: Budaörsi út és Örs vezér tér, de örsgyűlés
és rendőrs. (A HVG egyik hirdetésében látta: B. G.)

- Ő véstartalék, mivel a kétbalkezes át-
lövő, Tóth Bea és Németh Helga is sérüléssel
bajlódik. Az utolsó határidő egyébként hét-
főn 15 óra, amíg még módosítani lehet a ne-
vezési listán.

Azért csak furdalja az oldalunkat a kíváncsiság: ha a női kézilabda-válogatott tagjai
között kétbalkezes (= eleve kudarcra ítélt, ügyefogyott) játékosok is vannak, hogyan
szerezhetett a csapat a világbajnokságon mégis ezüstérmet? (A Magyar Nemzet 1995.
december 4-i számában olvasta Kerekes Barnabás.)

Új Petrovics-mű

Budapest (MTI) -- Petrovics Emil
új művének, a Pjgmalion – 7. kan-
tata című darabnak hazai bemuta-
tóját november 9-én tartják a Zene-
akadémia nagytermében. A zene-
szerző a görög-romai mitológiához
nyúl vissza. A mű alapja Ovidius:
Naso metamorphoses című költe-
menvének Pjgmalion-epizódja.

Az Észak-Magyarország 1995. október
30-i számának e cikkét olvasva kedvünk
támad az ismert „Itt a piros, hol a piros?”
unszoló kérdés nyomán így töprengeni:
„Itt a Naso, hol a Naso?” Publius Ovidius
Naso római költő nevében ugyanis – leg-
alábbis ebben a közleményben – hiába
keressük, Metamorphoses (azaz Átválto-
zások) című fő művének címébe azonban
valahogyan belefurakodott, beleütötte az
orrát! (A római névadásban a Naso eredeti-
leg ragadványnévféle volt, azt jelentet-
te: nagy orrú. A példa beküldője egyéb-
ként Huszti Adrienn, a miskolci Herman
Ottó Gimnázium tanulója.)